

Oriveden kaupungin hyvinvointitilinpäätös vuodelta 2022

Kuvat: Jani Taipale, Minna Kaila

Kaupunginvaltuusto 19.6.2023

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Väestön hyvinvointi keskeisten mittareiden valossa	6
2.1 Väestö.....	6
2.2 Lapset ja nuoret	11
2.2.1 Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn keskeisempiä tuloksia.....	12
2.2.2 MoveI-mittauksien keskeisimmät tulokset vuonna 2022	15
2.2.3 Koulutuksen ulkopuolelle jääneet ja toimeentulotukea saaneet nuoret.....	17
2.2.4 Nuorisotyöttömyys	18
2.2.5 Lastensuojelu ja lapsiperheiden sosiaalityö	19
2.3 Työikäiset.....	22
2.3.1 Elintavat ja terveys	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty. 22
2.3.2 Työllisyys.....	24
2.3.3 Toimeentulotuki	26
2.4 Ikäihmiset	28
3 Turvallisuus - tärkeä osa hyvinvointia	31
3.1 Liikenneturvallisuus	33
4 Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja sen toteutuminen Orivedellä.....	35
4.1 Toimenpide-ehdotukset kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi.....	36
4.2 Taide- ja kulttuurikasvatus	38
5 Hyvinvointisuunnitelma vuosille 2022-2025 ja arviointi vuoden 2022 osalta	39

1 Johdanto

Mitä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen käytännössä on?

Yksilön hyvinvointi on henkilökohtainen kokemus terveydestä, psyykkisestä tasapainosta, hyvistä ihmissuhteista ja tyytyväisyydestä elinympäristöön. Se rakentuu pääasiassa terveyden lisäksi elinoloista ja toimeentulosta.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tarkoittaa toimia, joilla ylläpidetään ja parannetaan väestön terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta sekä työ- ja toimintakykyä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevät kaikki kaupungin toimialat. Myös järjestöillä, yhdistyksillä ja seuroilla on merkittävä rooli hyte-työssä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä säädetään kuntalaissa, laissa hyvinvointialueesta ja järjestämislaissa sekä lukuisissa erillislaeissa, joten kyseessä on yksi kunnan ja hyvinvointialueen lakisääteisistä tehtävistä.

Monialainen, onnistunut hyvinvoinnin edistäminen edellyttää toimivia rakenteita, osaamista, riittäviä palveluja ja hyvinvoinnin edistämistyön resursointia. Nämä edellytykset tulee olla kunnossa, jotta hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö on mahdollisimman laadukasta ja tuottaa tuloksia. Toimenpiteiden tulokset eivät näy heti, vaan vaativat usein vuosien systemaattisen seurannan, jotta nähdään onko tehdyillä toimenpiteillä ollut vaikuttavuutta esimerkiksi kuntalaisten sairastavuuteen (esim. erityiskorvattavien elintapasairauksien lääkityksen määrä suhteessa verrokkeihin) tai lasten ja nuorten hyvinvointiin (esim. kouluterveyskyselyn tulokset, move-mittaukset).

Kunnan on seurattava asukkaistensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus. Vuosiraportti on nimetty Orivedellä hyvinvointitilinpäätökseksi. Tilinpäätöksessä arvioidaan asukkaiden hyvinvoinnin tilaa uusimpien tilastotietojen valossa sekä raportoidaan vuosien 2022–2025 suunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden toteutumista ja niihin liittyviä mittareita.

Orivedellä on nimetty hyvinvointiryhmä vastaamaan hyvinvoinnin edistämisestä, suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista. Hyvinvointiryhmä on pysyvä, poikkihallinnollinen ohjausryhmä, jossa on edustus kaupungin eri hallintoaloilta.

Ryhmän kokoonpano vuonna 2022:

- Hyvinvointijohtaja/hyvinvointikoordinaattori Tuija Peurala, työryhmän pj./sihteeri
- Osastonhoitaja Satu Yrjölä (Tampere-Orivesi yt-alue)
- Kansalaisopiston rehtori-kulttuurijohtaja Pia-Maria Ahonen
- Kiinteistöpäällikkö Jaana Rajantaus / palvelupäällikkö Kirsti Skogberg
- Palvelupäällikkö (ikäihmisten palvelut) Anne Paavilainen (Tampere-Orivesi yt-alue)
- Varhaiskasvatuksen johtaja Sari Koivisto
- Koulukuraattori Satu Hänelä
- Liikuntapäällikkö Roope Marski
- Työllisyyspalveluiden päällikkö Meri Soikka
- Sosiaalityöntekijä Katariina Ronkonen (Tampere-Orivesi yt-alue)

Hyvinvointiryhmä kokoontui vuoden 2022 aikana 8 kertaa.

Hyvinvointiryhmän ns. alatyöryhminä toimivat lasten ja perheiden perhekeskusverkosto, nuorten perhekeskusverkosto, sosiaali- ja kuntoutuspalvelujen verkosto, ikäihmisten palvelujen ”työryhmä” ja liikenneturvallisuustyöryhmä. Kaikissa työryhmissä ja verkostoissa on mukana kaupungin henkilöstön lisäksi myös hyvinvointialueen työntekijöitä. Hyvinvointialueen organisoitumisen myötä ryhmiin ja niiden kokoonpanoihin voi tulla muutoksia.

Orivedellä on tehty laadukasta ja pitkäjänteistä hyte-työtä jo kymmenen vuoden ajan. Olemme onnistuneet työssämme hyvin, mutta paljon on vielä tehtävää ja kehitettävää. Marraskuussa 2022 kaupunki sai THL:n kunniamaininnan ansiokkaasta hyvinvoinnin ja terveyden kehittämistyöstä.

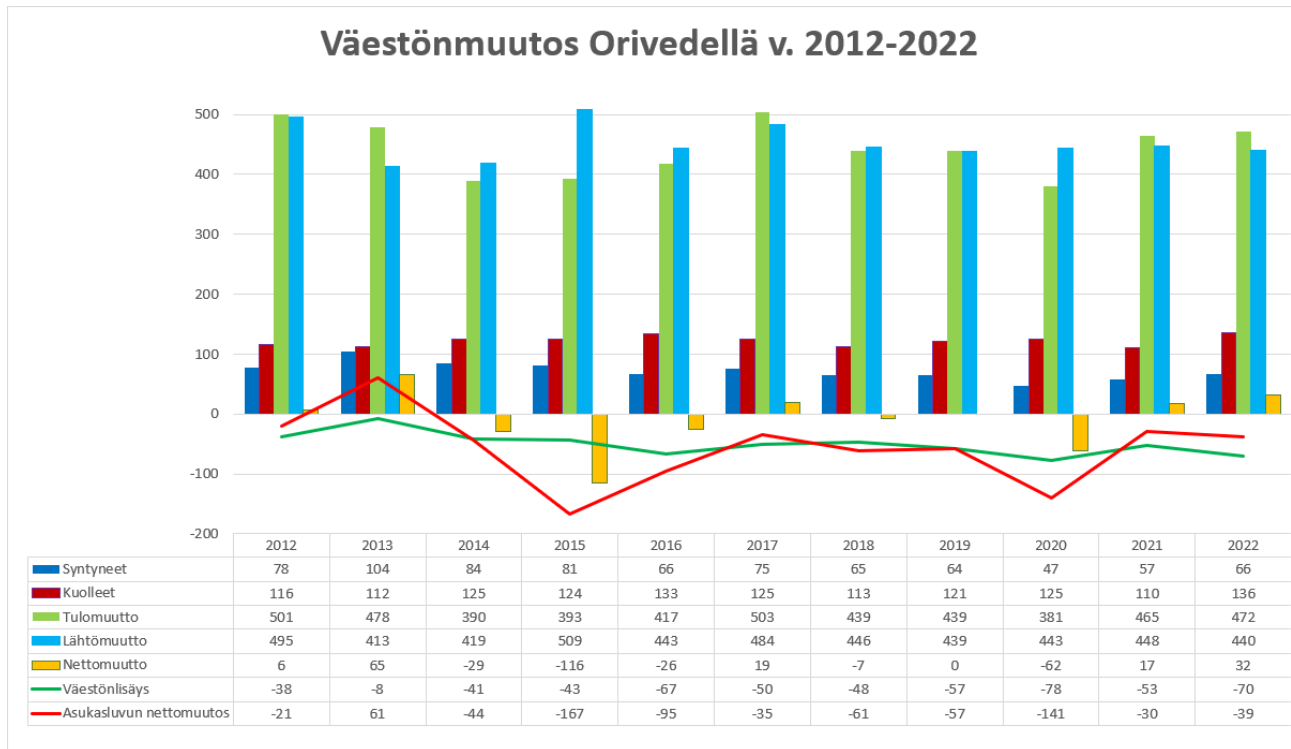

Hyvinvointitilinpäätös koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa on kuvattu mm. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) indikaattoreiden tunnusluvuilla kuntalaisten elinoloja, terveyttä, ja hyvinvointia sekä verrattu eri indikaattoreita koko maan, Tampereen seutukunnan, Pirkanmaan hyvinvointialueen ja samankokoisten kuntien keskiarvoon. Kappaleiden lopussa on koottu keskeisempiä havaintoja sekä suosituksia siitä, mihin tulisi jatkossa kiinnittää erityistä huomiota. Toisessa osassa on taulukoitu tavoitteet, joiden eteen tehdään erilaisia konkreettisia toimenpiteitä vuosien 2022–2025 aikana sekä vuonna 2022 tehdyt toimenpiteet ja mittarit.

2 Väestön hyvinvointi keskeisten mittareiden valossa

2.1 Väestö

Oriveden asukasluku oli vuoden 2022 lopussa 8939. Se on 39 henkilöä vähemmän kuin edellisellä vuonna ja noin 600 henkilöä vähemmän kuin kymmenen vuotta sitten, vuonna 2013. Vuoden 2022 aikana Orivedellä syntyi 66 lasta. Kuolleisuus oli 136 henkilöä, joka on korkein luku kymmenen vuoden tarkastelujakson aikana. Vuonna 2022 Orivedeltä muutti pois 440 asukasta ja kuntaan muutti 472 asukasta, joka on selvästi enemmän kuin edellisinä vuosina.

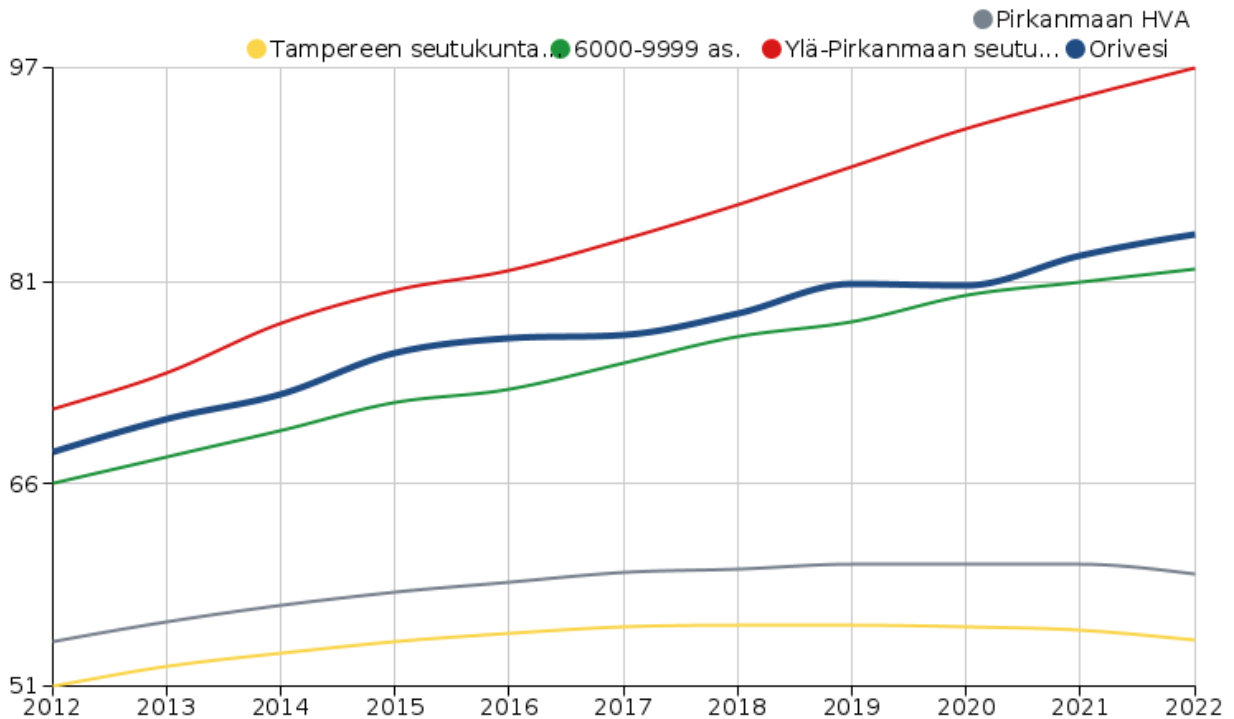
Kuvio 1. Väestömuutokset Orivedellä v. 2012-2022

Demografinen (tai väestöllinen) huoltosuhte ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65 vuotta täyttäneitä on sataa 15–64-vuotiasta (työikäistä) kohti. Mitä enemmän on lapsia ja/tai eläkeikäisiä, sitä korkeampi huoltosuhteen arvo on.

Orivedellä huoltosuhte on noussut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana; vuonna 2012 huoltosuhte oli 68,3 ja vuonna 2022 vastaava luku oli jo 84,5. Nousu on selvästi nopeampaa kuin Tampereen seutukunnan alueella tai Pirkanmaalla keskimäärin, jossa nousua on ollut kymmenen vuoden aikana noin 5 %-yksikköä.

Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa huoltosuhteen nousu on ollut vielä Orivettä rajumpaa: vuonna 2012 Ylä-Pirkanmaan seutukunnan huoltosuhte oli 71,5 ja vuonna 2022 96,9, joten nousua vuodesta 2009 on ollut 25 %-yksikköä.

Huoltosuhteen kasvua Orivedellä selittää se, että ikääntyneiden kuntalaisten osuus on kasvanut 20 %:lla vuodesta 2009 lähtien. Vastaavasti työikäisten 25–64 –vuotiaiden osuus on vähentynyt lähes 15 %.

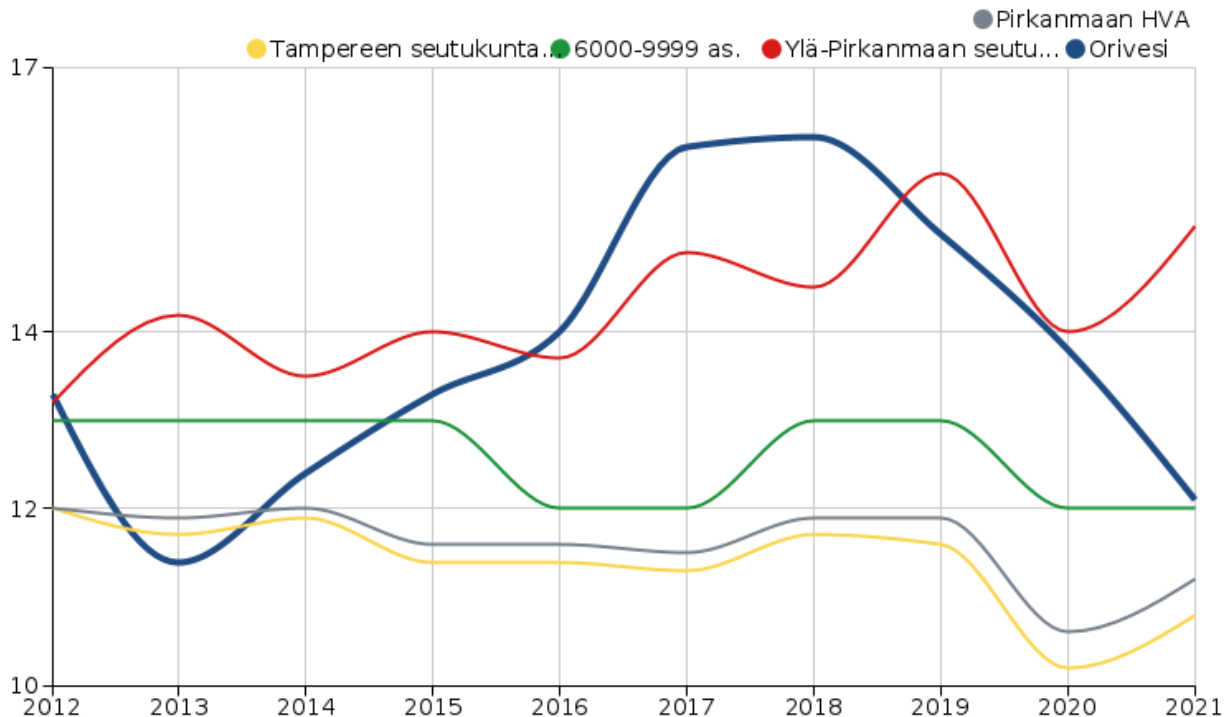

Kuvio 2. Demografinen huoltosuhte v. 2012–2022. Lähde: Tilastokeskus

Selvä enemmistö orivesiläisistä on yli 50-vuotiaita. Ikäryhmiä keskenään verrattaessa eniten Orivedellä asuu 70–74-vuotiaita ja 60–64-vuotiaita naisia sekä 65–69-vuotiaita miehiä. Nuorten aikuisten (20–29-vuotiaat) osuus on kuntalaisten keskuudessa pienempi kuin yli 80-vuotiaiden osuus.

Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on Orivedellä pysynyt vakaana viime vuosien ajan, mutta tarkasteltaessa asiaa kymmenen vuoden aikajanaalla, lapsiperheiden osuus on pienentynyt 3,4 %-yksikköä (lapsiperheet % kaikista perheistä: v. 2012: 36,8 ja 2021: 33,4).

Lasten pienituloisuusaste, joka kuvaa sitä kuinka suuri osa alueen alle 18-vuotiaista kuuluu kotitalouksiin, joiden tulot jäävät suhteellisen pienituloisuusrajan alapuolelle, laski Orivedellä vuosina 2008–2013 ja kääntyi uudelleen nousuun vuonna 2013, mutta suunta kääntyi taas laskuun vuonna 2018. Vuonna 2021 lasten pienituloisuusaste oli 12,1 %, joka vastaa 6000–9999 asukkaan kuntien keskiarvoa ja on vain 1 %-yksikön päässä Pirkanmaan keskiarvosta.

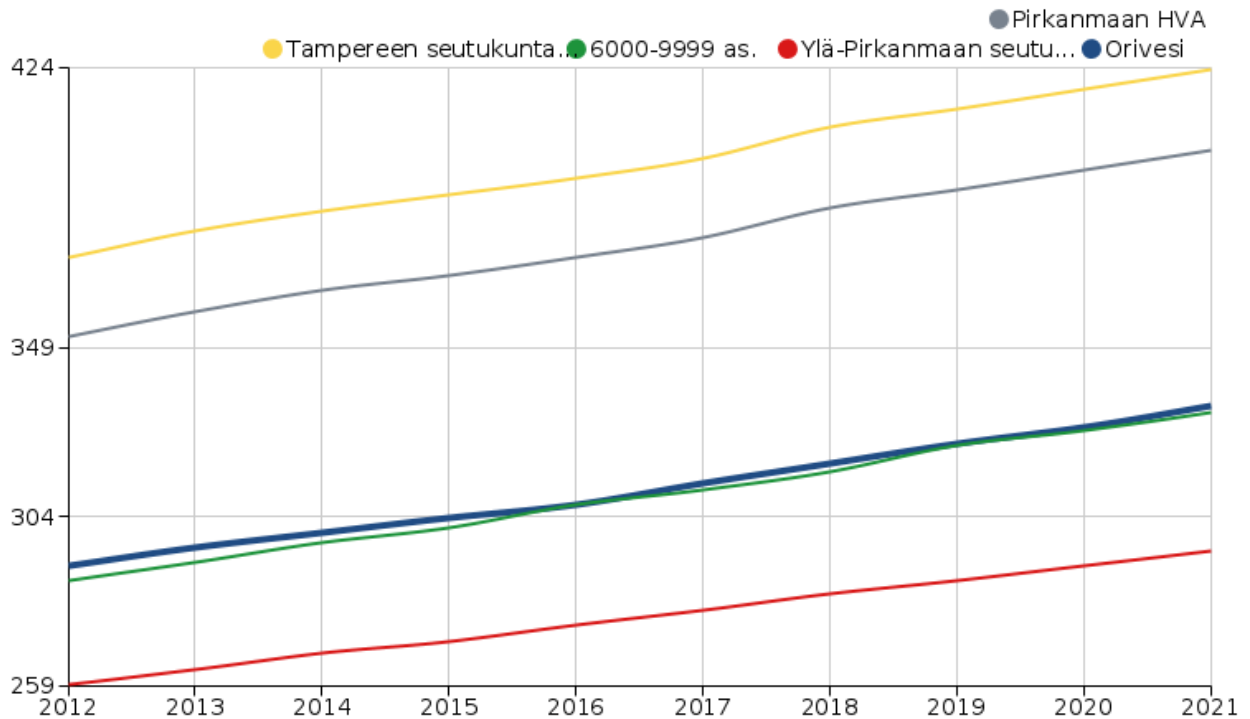

Kuvio 3. Lasten pienituloisuusaste v. 2012–2021. Lähde: Sotkanet.

Oriveden asukkaiden yleinen pienituloisuusaste on ollut hienoisessa nousussa vuosina 2013–2019, mutta suunta kääntyi laskuun vuonna 2020. Vuonna 2021 orivesiläisistä 14 % kuului pienituloisiin kotitalouksiin. Pienituloisuuden rajana käytetään 60 % suomalaisten kotitalouksien käytettävissä olevan rahatulon mediaanista kunakin vuonna. Tämä on lähes sama prosenttiosuus kuin Tampereen seutukunnassa tai Pirkanmaalla keskimäärin (Tampereen seutu: 13,6 % ja Pirkanmaa: 13,7 %).

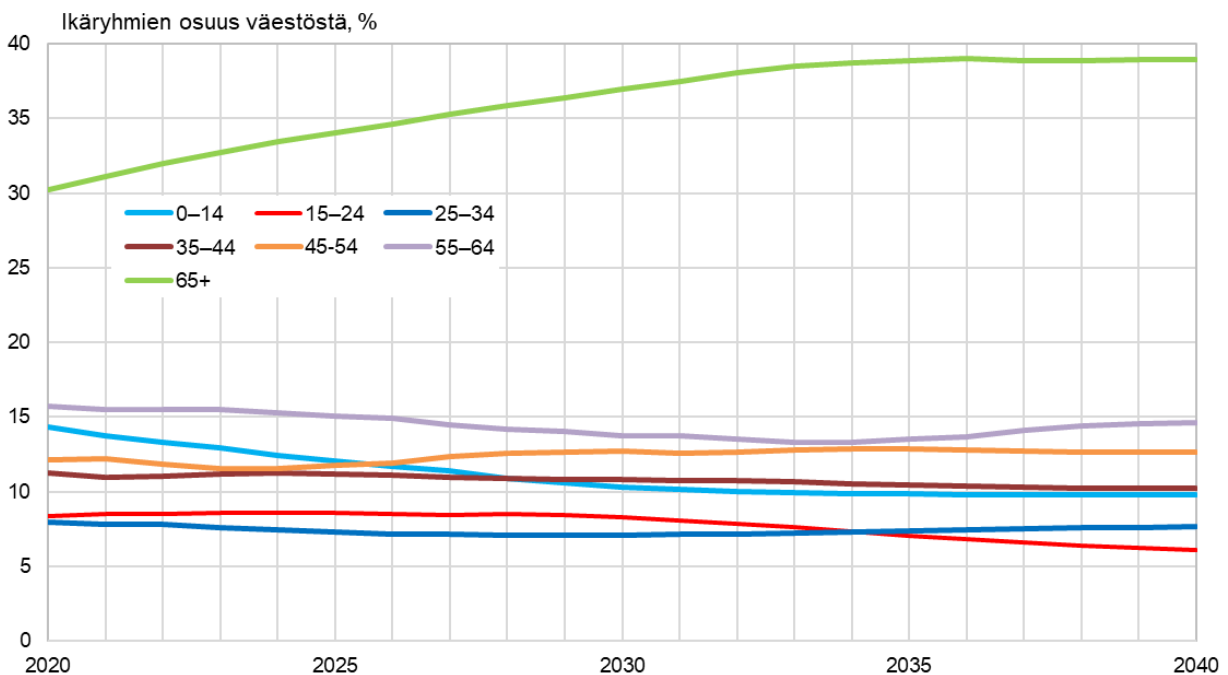
Koulutustasomittain ilmaisee väestön koulutustason, joka on mitattu laskemalla perusasteen jälkeen suoritettun korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohti. Väestön koulutustasoa osoittava mittain kuvaa väestöryhmän koulutustasoa koulutuspituudella. Esimerkiksi koulutustasoluku 250 osoittaa, että teoreettinen koulutusaika henkeä kohti on 2,5 vuotta peruskoulun suorittamisen jälkeen. Väestön koulutustasoa mitattaessa perusjoukkona käytetään tavallisesti 20 vuotta täyttäneitä väestöä.

Koulutustasomittain osoittaa, että Oriveden asukkaiden koulutustaso on selvästi matalampi kuin Tampereen kehyskunnissa tai koko maassa keskimäärin, mutta vastaavalla tasolla kuin alle 10.000 asukkaan kunnissa keskimäärin sekä hieman paremmalla tasolla kuin Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Positiivista on, että koulutustaso on kasvanut tasaisesti niin Orivedellä kuin muissakin verrokkikohteissa. Orivedellä asuu runsaasti ikäihmisiä, mikä osaltaan selittää Tampereen muita kehyskuntia alhaisempaa koulutustasoa (yli 75-vuotiaista orivesiläisistä 61 %:lla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa).

Kuvio 4. Koulutustasomittari 2012–2021. Lähde: Sotkanet

Oriveden väestöennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden kuntalaisten osuus kasvaa vuoden 2020–2040 aikana nykyisestä noin 30 %:sta lähes 40 %:iin. Tämä on selvästi enemmän kuin Tampereen kehyskunnissa, joissa yli 65-vuotiaiden osuus on tällä hetkellä noin 20 % ja arvioidaan olevan vuonna 2040 noin 27 %.

Kuvio 5. Väestöennuste ikäryhmittäin Orivedellä v. 2020–2040. Lähde: Tilastokeskus

Yhteenveto

Oriveden asukasluku on vähentynyt vuodesta 2013 alkaen ollen vuonna 2022 noin 600 asukasta vähemmän kuin 10 vuotta aiemmin, mutta positiivista on, että vuonna 2021–2022 tulomuutto oli suurempi kuin lähtömuutto. Samaan aikaan väestön huoltosuhde on kasvanut kuntalaisten ikääntyessä ja työikäisten kuntalaisten sekä lapsiperheiden vähentyessä.

Väestön ikääntyminen jatkaa kasvuaan: vuoden 2040 väestöennusteessa arvioidaan Oriveden asukkaista yli 65-vuotiaiden osuuden olevan jo noin 40 % kaikista kuntalaisista. Ikäihmisten toimintakyvyn tukeminen ja ennaltaehkäisevä hyvinvointityö ovat myös tulevaisuudessa kunnan keskeisiä tehtäviä. On positiivista, että lapsiperheiden pienituloisuusaste on laskenut viime vuosina ja lähestymme tässä koko Pirkanmaan keskiarvoa. On kuitenkin muistettava, että Orivedellä asuu edelleen lukuisia lapsia köyhyysrajan alapuolella ja myös näiden lasten mahdollisuudet osallistua sekä harrastaa tulee ottaa huomioon palveluita suunniteltaessa.

Kaupungin monipuolinen palvelutarjonta, turvallinen ja viihtyisä ympäristö, kuntalaisten osallisuuden kehittäminen sekä yhteistyön tiivistäminen mm. paikallisten yhdistysten kanssa edesauttavat kaikkien kuntalaisten hyvinvointia. Itsensä merkitykselliseksi kokeminen sekä joukkoon kuulumisen tunne vahvistavat kuntalaisten henkistä hyvinvointia ja aktiivisuutta. Hyvinvointityötä tuleekin tehdä entistä enemmän poikkihallinnollisesti kaikkien kaupungin palvelukeskuksien kesken sekä laajassa yhteistyössä kolmannen sektorin ja elinkeinoelämän kanssa.

Yksi keskeinen kaikki ikäryhmiä koskeva poikkihallinnollinen tavoite on kuntalaisten liikunnallisen ja terveellisen elämäntavan edistäminen. SeutuLiike-ohjelmassa tehdyn selvityksen mukaan liikkumattomuuden vuotuiset kokonaiskustannukset Tampereen kaupunkiseudun kahdeksalle kunnalle ovat vuosittain yhteensä lähes 310 miljoonaa euroa, josta Oriveden osuus on noin 7 miljoonaa euroa.

Tutkimuksien mukaan liikkumattomuuden lasku koko yhteiskunnalle on noin 3,2–7,5 miljardia euroa vuodessa ([Vasankari & Kolu 2018](#)). Siitä aiheutuvat kustannukset muodostavat suuntaa antavien arvioiden mukaan suuremman menoerän kuin tupakointi (n. 1,5 miljardia) ([Vähänen, 2015](#)) ja alkoholinkäyttö (1,7–1,9 miljardia) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020; [Jääskeläinen 2016](#)) yhteensä. Työllisyys ja työttömyys aiheuttavat yhteiskunnalle vuosittain 10,8 miljardin menoerän ([Alasalmi ym. 2019](#)), joihin verrattuna liikkumattomuuden kustannukset ovat noin 30–70 %:a.

Matalan kynnyksen monipuolinen liikuntatarjonta, ohjaus ja neuvonta (mm. ravitsemusohjaus, liikuntaneuvonta) sekä esteetön ja turvallinen ympäristö, joka kannustaa kaiken ikäisiä omaehtoiseen liikkumiseen, ovat olleet Orivedellä kehittämisen kohteina jo vuosia, mutta työtä tulee edelleen jatkaa pitkäjänteisesti. Myös monikanavainen valistus- ja motivointityö on keskeistä. Moni kuntalainen tietää, kuinka omaa terveyttä tulisi edistää, mutta asioiden käytännön toteuttaminen vaatii tiedon lisäksi myös motivaatiota ja monesti myös ulkopuolisen tahon tukea. Tässä työssä keskeisiä toimijoita ovat myös paikalliset liikuntaseurat sekä yhdistykset.

2.2 Lapset ja nuoret

Oriveden väestöstä 18,5 % on 0–17-vuotiaita lapsia ja nuoria. Nuorten terveydentilasta ja terveystottumuksia saadaan laajimmin tietoa kouluterveyskyselyjen avulla. Kouluterveyskysely on ainoa valtakunnallinen tutkimus, joka tuottaa kunta- ja oppilaitoskohtaista hyvinvointitietoa nuorista. Kouluterveyskysely kokoaa tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Kouluterveyskyselyn tulokset tukevat nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää työtä. Kyselyyn vastaavat peruskoulujen 4. ja 5. -luokkien sekä 8. ja 9.-luokkien oppilaat sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi. Tuoreimmat käytössä olevat kyselytulokset ovat vuodelta 2021 ja seuraavat tulokset julkaistaan syksyllä 2023.

Kouluterveyskyselyn perusteella voidaan koko maan osalta todeta, että suuri osa vastanneista lapsista ja nuorista kertoi olevansa tyytyväinen elämäänsä. Tyytyväisyys oli kuitenkin laskenut edellisestä vuonna 2019 tehdystä kyselystä. Erityisesti tyttöjen kohdalla moni mittari (mm. ahdistuneisuus, masennus, koulu-uupumus) on mennyt huonompaan suuntaan.

Myös koronapandemian vaikutukset näkyvät tuloksissa (mm. etäkoulu, harrastuksien rajoitukset ym.). Nuorten huoli omasta mielialastaan on lisääntynyt. Kyselyyn vastanneet nuoret kokivat myös aiempaa enemmän ahdistuneisuus- ja masennusoireita. Nuoret kokevat myös pelkoa, epävarmuutta ja ahdistusta maailmanpolitiikan tilanteesta, ilmastonmuutoksesta sekä kantavat huolta omasta tulevaisuudestaan.

Myös seksuaalinen häirintä on selvästi yleistynyt. Yleensä häirintä on tapahtunut puhelimesta tai internetissä, mutta jonkin verran myös julkisilla paikoilla. Yläkoulun, lukion ja ammattioppilaitosten tytöistä runsas kolmasosa kertoo kokeneensa vanhempien taholta myös henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Pojat kokevat henkistä väkivaltaa tyttöjä harvemmin.

Positiivista on, että koko maan tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että säännöllinen alkoholinkäyttö ja humalahakuinen juominen olivat vähentyneet kaikissa vastaajaryhmissä.

Nämä valtakunnalliset tulokset heijastuvat vahvasti myös Oriveden lasten ja nuorten vastauksissa, mutta jossain osa-alueilla Oriveden tulokset poikkeavat koko maan vastauksista. Seuraavana keskeisimpiä nostoja tästä näkökulmasta.

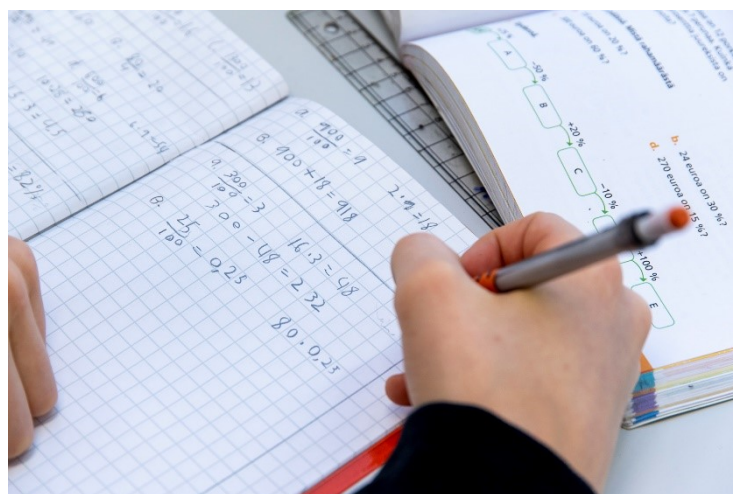
2.2.1 Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn keskeisempiä tuloksia

Taulukko 1. Keskeisimpiä nostoja 4.–5. -luokkalaisten vastauksista kouluterveyskyselyssä

Parempi tulos kuin Suomessa keskimäärin	Heikompi tulos kuin Suomessa keskimäärin
<ul style="list-style-type: none"> - Kokee olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä 47,2 % (koko maa 40,1 %) (v.2019 Orivesi 57,7 %) - Mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana 21,1 % (koko maa 22,2 %) (v.2019 Orivesi 6,7 %) - Vanhemmat tukevat ja kannustavat 91,0 % (koko maa 86,9 %) (v.2019 Orivesi 92,8 %) - Koulussa ei kiusata lainkaan 66,7% (koko maa 64.3 %) (v.2019 Orivesi 73,4 %) - On erittäin tyytyväinen elämäänsä 46,1% (koko maa 45,0 %) (v.2019 Orivesi 59,1 %) - Tuntee itsensä yksinäiseksi 2,2 % (koko maa 4,0 %) (v.2019 Orivesi 5,3 %) - Harrastaa jotakin vähintään viitenä päivänä viikossa 34,4 % (koko maa 29,9 %) (v.2019 Orivesi 34,2 %) 	<ul style="list-style-type: none"> - On kokenut seksuaalissävyytteistä koskettelua 5 % (koko maa 2,3 %) (v.2019 Orivesi 2 %) - Käyttää nettiä tavan vuoksi 28,9 % (koko maa 28,4 %) (v.2019 Orivesi 13,8 %) - Ollut paljon huolissaan koronavirustartunnan saamisesta 9,5 % (koko maa 8,2 %)

4.–5. -luokkalaisten vastauksia tarkasteltaessa on ilahduttavaa, että vuodesta 2019 tulokset ovat parantuneet mm. liikkumisen, yksinäisyyden ja koulukiusaamisen osalta. Kaikki vastaajat ilmoittavat kyselyssä, että heillä on ainakin yksi hyvä kaveri.

Huolestuttavaa sen sijaan on, että jo tämän ikäisistä lapsista 10 % ilmoittaa, että he ovat kokeneet seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tms. vuoden aikana. Myös kolmannes lapsista vastaa, että he ovat yrittäneet olla internetissä vähemmän aikaa, mutta eivät ole siinä onnistuneet. Huolestuttavaa on myös Orivedellä sekä koko valtakunnan tasollakin se, että viidennes vastaajista ilmoittaa, että heillä on ollut mielialaan liittyviä ongelmia ja kymmenesosa on jo kokenut koulu-uupumusta.

Taulukko 2. Keskeisimpiä nostoja 8.–9. -luokkalaisten vastauksista kouluterveyskyselyssä

Parempi tulos kuin Suomessa keskimäärin	Heikompi tulos kuin Suomessa keskimäärin
<ul style="list-style-type: none"> - On ollut huolissaan omasta mielialastaan kuluneen vuoden aikana tytöt 44 %, pojat 14,1 % (koko maa tytöt 53 %, pojat 17,1 %) (v. 2019 Orivesi 16,5 %) - Omalta paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita 40,8 % (koko maa 47 %) (v. 2019 Orivesi 40,4 %) - Ei ole käyttänyt ehkäisyä viimeisimmässä yhdynnässä 15,2 % (koko maa 19,7 %) (v. 2019 Orivesi 35,1 %) - Ei syö aamupalaa joka arkipäivä 35,8 % (koko maa 41,8 %) (v.2019 Orivesi 40,3 %) - Tytöistä 10,1 % on ylipainoisia (koko maa 15,5 %) (v. 2019 Orivesi 15,8 %) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi tytöt 29,9 %, pojat 12,6 % (koko maa: tytöt 24,3 %, pojat 16,5 %) - Lukee kirjoja omaksi huvikseen 21,7 %, pojista 16,9 % (koko maa 27,4 %, pojista 20,9 %) (v. 2019 Orivesi 17,8 %, pojista 8,7 %) - Tupakoi päivittäin 9,9 % (koko maa 5,3 %) (v. 2019 Orivesi 13,5 %) - Nuuskaa päivittäin 9,3 % (koko maa 3,8 %) (v. 2019 Orivesi 11,3 %) - Käyttänyt kannabista viimeisen 30 päivän aikana 9,5 % (koko maa 3,8 %) (v. 2019 Orivesi 12,5 %) - Hyväksyy ikäisillään kannabiksen polttamisen 11,9 % (koko maa 11,1 %) (v. 2019 Orivesi 20,7 %) - Pojista 39,8 % nukkuu arkisin alle 8 tuntia (koko maa 36,9 %). - Tytöistä 53,4 % nukkuu arkisin alle 8 tuntia (koko maa 43,4 %) - On erittäin tyytyväinen elämäänsä 23,5 % (koko maa 24,3 %) (v. 2019 Orivesi 34,5 %) - Kokee olevansa tärkeä osa luokkakayhteisöä 49,4 % (koko maa 54,7 %) (v. 2019 Orivesi 58,8 %) - Harrastaa pelaamista mobiililaitteella tai tietokoneella lähes päivittäin 38,5 % (koko maa 36,7 %) (v. 2019 Orivesi 31,1 %) - Tuntee itsensä yksinäiseksi 22,9 % (koko maa 15,9 %) (v. 2019 Orivesi 10,5 %) - On ollut paljon huolissaan koronavirustartunnan saamisesta 6,2 % (koko maa 5,1 %)

Orivesiläisten 8–9-luokkalaisten osalta monet tulokset ovat heikentyneet vuodesta 2019. Tulosten tarkastelu sukupuolittain osoittaa, että 8–9-luokkalaisten tyttöjen pahoinvointi on lisääntynyt, mutta poikien osalta tulokset ovat pysyneet monin osin vuoden 2019 tasolla tai parantuneet. Etenkin kysymyksissä, jotka koskevat tyytyväisyyttä elämään, koettua terveyttä, vaikutusmahdollisuuksia koulussa, yksinäisyyttä ja ahdistuneisuutta, ovat tulokset heikentyneet vuodesta 2019 erityisesti tyttöjen osalta. Nämä eri tuntemukset liittyvät usein toisiinsa. Kun huomioidaan, että monet nuoret, etenkin tytöt, nukkuvat liian vähän, käyttävät aiempaa enemmän päihteitä ja viettävät paljon vapaa-aikaa netissä, jossa tytöistä yli 40 % on vuoden aikana kohdannut häiritsevää seksuaalista ahdistelua, on ymmärrettävää, että nämä pahoinvointia aiheuttavat tekijät kasaantuvat pitkälti samoille nuorille. Tyttöjen pahoinvointi näkyy myös koko maan tuloksissa ja tältä osin Oriveden tulokset eivät juurikaan eroja valtakunnallisesta ilmiöstä.

Yläkoululaisten päihteiden ja tupakkatuotteiden käyttö nousi suureksi huolenaiheeksi vuoden 2019 kouluterveyskyselyn perusteella. Tulokset ovat nyt hieman parantuneet, mutta orivesiläiset nuoret käyttävät kuitenkin edelleen päihteitä enemmän kuin suomalaisnuoret keskimäärin. On positiivista, että tupakointi ja nuuskan käyttö ovat koko ikäryhmää tarkasteltaessa vähentyneet, täysin raittiiden nuorten määrä on kasvanut ja asenteet tupakointia, nuuskaamista sekä kannabiksen käyttöä kohtaan ovat tiukentuneet. Kuitenkin alkoholin käyttö on nuorten keskuudessa hieman lisääntynyt ja kolmannes nuorista

hyväksyy ikäistensä alkoholin juomisen humalaan asti. Poikien päihteiden käyttö on vähentynyt, mutta vastaavasti tyttöjen osalta luvut ovat kaikkien päihteiden osalta merkittävästi nousseet vuodesta 2019. Kyselyyn vastanneista tytöistä noin 10 % ilmoitti käyttävänsä päivittäin jotain tupakkatuotteita, 9 % käytti päivittäin nuuskaa, 17 % juo itsensä humalaan kerran kuussa ja 9 % oli kokeillut kannabista vähintään kerran. Nämä luvut ovat merkittävästi korkeammat kuin suomalaisten tyttöjen vastaukset keskimäärin.

Taulukko 3. Keskeisimpiä nostoja lukion 1.–2. -luokkalaisten vastauksista kouluterveyskyselyssä

Parempi tulos kuin Suomessa keskimäärin	Heikompi tulos kuin Suomessa keskimäärin
<ul style="list-style-type: none"> - 83,1 % harrastaa liikuntaa omatoimisesti vähintään viikoittain (koko maa 80,4 %) - 24,1 % erittäin tyytyväisiä ja 79,7 % tyytyväisiä elämäänsä (koko maa 17,8 % / 68,4 %) - 65,8 % kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä (koko maa 52,4 %) - 7,8 % kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran (koko maa 12,6 %), v. 2019 10,4 % - 29,1 % ei syö aamupalaa joka arkiamu (koko maa 34,7 %) - Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita 43,0 % (koko maa 57,2 %) (v. 2019 36,4 %) - 45,6 % nukkuu arkisin alle 8 tuntia (koko maa 47,9 %) - 17,7 % kokee koulu-uupumusta (koko maa 21,1 %) - 17,7 % kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi (koko maa 26,5 %) - 20,8 % on vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu (koko maa 24,6 %) - 32,9 % kokee uupumusasteista väsymystä koulutyössä (koko maa 38,4 %) - 11,4 % hyväksyy ikäisillään kannabiksen polttamisen (koko maa 20,2 %) - 32,9 % koronaepidemia vähentänyt yhteydenottoa kavereihin (koko maa 42,3%) 	<ul style="list-style-type: none"> - 34,6 % harjaa hampaat harvemmin kuin kahdesti päivässä (koko maa 31,0 %) - 38,5 % kokee, että perheen koettu taloudellinen tilanne on kohtalainen tai sitä huonompi (koko maa 28,5 %) - 15,2 % kokee, että heillä ei ole yhtään läheistä ystävää (koko maa 8,0 %) - 29,1 % kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä vuoden aikana (koko maa 26,7 %) (v. 2019 10,4 %) - 10,1 % ollut paljon huolissaan koronavirustartunnan saamisesta (koko maa 7,3 %) - 21,3 % koronaepidemia lisännyt perheen kanssa vietettyä aikaa (koko maa 37,1 %)

Lukiolaisten osalta tulokset ovat selvästi paremmat kuin 8–9-luokkalaisten ja monet asiat ovat paremmat kuin Suomen lukiolaisilla keskimäärin.

Lukiolaiset ovat aiempaa tyytyväisempiä elämäänsä, he harrastavat aiempaa enemmän liikuntaa, koulu-uupumuksen kokeneiden määrä on laskenut, yhä useampi pitää koulunkäynnistä ja useat lukiolaiset kokevat myös oman terveydentilansa hyväksi. Täysin raittiiden opiskelijoiden määrä on kasvanut ja lähes puolet vastanneista kertoo, etteivät he käytä lainkaan alkoholia. Sen sijaan on huolestuttavaa, että entistä useampi kokee yksinäisyyttä ja 15 % vastanneista ilmoittaa, ettei heillä on yhtään läheistä ystävää. Myös asenteet oman ikäisten tupakointiin, nuuskan käyttöön ja alkoholin humalahakuiseen juomiseen ovat lieventyneet. Lukiolaisten kannabiskokeilut ovat vähentyneet vuodesta 2019 ja sen myötä asenne kannabiksen käyttöä kohtaan on tiukentunut.

Myös lukiolaisten vastauksissa nousee esiin, että yli kolmannes vastaajista oli kokenut häiritsevää seksuaalista ahdistelua viimeisen vuoden aikana ja valtaosa tästä häirinnästä oli tapahtunut netissä.

2.2.2 Move! -mittauksien keskeisimmät tulokset vuonna 2022

Move! on perusopetuksen 5. ja 8. vuosiluokkien oppilaille tarkoitettu fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen mittaus- ja palautejärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen.

Move! -mittaustuloksia hyödynnetään esimerkiksi koulujen liikunnanopetuksessa, kouluterveydenhuollon järjestämissä terveystarkastuksissa sekä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten hyvinvointitoimenpiteiden suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa.

Move! -järjestelmässä mitataan fyysisiä ominaisuuksia (kestävyys, nopeus, voima ja liikkuvuus), motorisia taitoja (tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot) ja havaintomotorisia taitoja.

Fyysisen toimintakyvyn kokonaistulos ilmaisee prosenttiosuuden oppilaista, joiden fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla. Laskennassa on huomioitu kaikki fyysisen toimintakyvyn osa-alueet.

Mittaukseen osallistui 5.luokan oppilasta 49, joka on 51 % koko vuosiluokasta ja 8.luokan oppilasta 87, joka on 93 % vuosiluokasta. Vuonna 2021 mittauksiin osallistui 5.luokan oppilasta 45, joka on 48 % koko vuosiluokasta ja 8.luokan oppilasta 100, joka on 96 % vuosiluokasta. 5.luokan tuloksia arvioitaessa tulee huomioida se, että testin on vuosina 2021 ja 2022 tehnyt vain noin puolet ikäluokasta ja tämä voi vaikuttaa tuloksiin.

Taulukko 4. Fyysisen toimintakyvyn kokonaistulos. Lähde: Move! -mittaukset syksy 2022 (raportti 16.1.2023) Suluissa vuoden 2021 tulos.

Luokka	Pojat	Tytöt	Yhteensä
5.luokka	31 % (29 %)	59 % (21 %)	50 % (26 %)
8. luokka	51 % (31 %)	74 % (34 %)	61 % (33 %)
Yhteensä	46 % (30 %)	67 % (30 %)	57 %

On erittäin huolestuttavaa, että orivesiläisistä 5.-luokkalaisista 50 %:lla ja 8.-luokkalaisista 61 %:lla fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla kaikki mittaustulokset huomioiden. Luvut ovat merkittävästi huonontuneet edellisestä vuodesta. Jatkossa olisi todella tärkeää, että mittauksia suoritettaisiin myös kaikissa 5.luokissa, jotta tulokset olisivat luotettavia ja antaisivat kokonaiskuvan ikäluokan fyysisestä toimintakyvystä.

Tarkasteltaessa tuloksia myös osa-alueittain, nähdään, että lähes joka osiossa 5. ja 8. luokkalaisten tulokset ovat huonontuneet edelliseen vuoden mittauksiin vertailtaessa.

Taulukko 5. Eri osioiden yhteenveto ja vertailu edelliseen vuoteen. Lähde: Move! -mittaukset syksy 2022 (raportti 16.1.2023)

osio	5. luokka		8.luokka	
	pojat	tytöt	pojat	tytöt
20 m viivajuoksu (aika, jonka jaksaa juosta annetussa tahdissa, mediaani, min/s) muutos 2021–2022	4:12 -01:06	2:45 -02:36	5:21 -00:39	3:23 -01:51
vauhditon 5-loikka (mediaani, metriä) muutos 2021–2022	7.87 + 0,47	7.63 -0,47	9.20 - 0,2	8.25 - 0,55
heitto- kiinnittöyhdistelmä (mediaani, krt) muutos 2021–2022	12 -1	7,5 -5,5	12,5 -1,5	8,5 -8,5
ylävartalon kohotus (mediaani, krt) muutos 2021–2022	26 -8	20 -10	34 -6	20 -10
etunojapunnerrus (mediaani, krt) muutos 2021–2022	28,5 +11	20 -7,5	16 -5	16,5 -8
liikkuvuus yhteensä (ka. %) muutos 2021–2022	88,3 -3,4	85 -7,1	84,5 + 3,8	90 -2,5

Tarkemmat maakunnalliset sekä valtakunnalliset raportit ja lisätietoja mittauksista löytyy www.oph.fi/fi/move ja www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/move-tulokset

On erittäin tärkeää edelleen kehittää toimenpiteitä, joiden avulla kaikki lapset ja nuoret saadaan liikkumaan suosituksen mukaisesti. UKK-instituutin mukaan kaikille 7–17-vuotiaille suositellaan monipuolista, reipasta ja rasittavaa liikkumista vähintään 60 minuuttia päivässä yksilölle sopivalla tavalla, ikä huomioiden. Runsasta ja pitkäkestoista paikallaanoloa tulisi välttää.

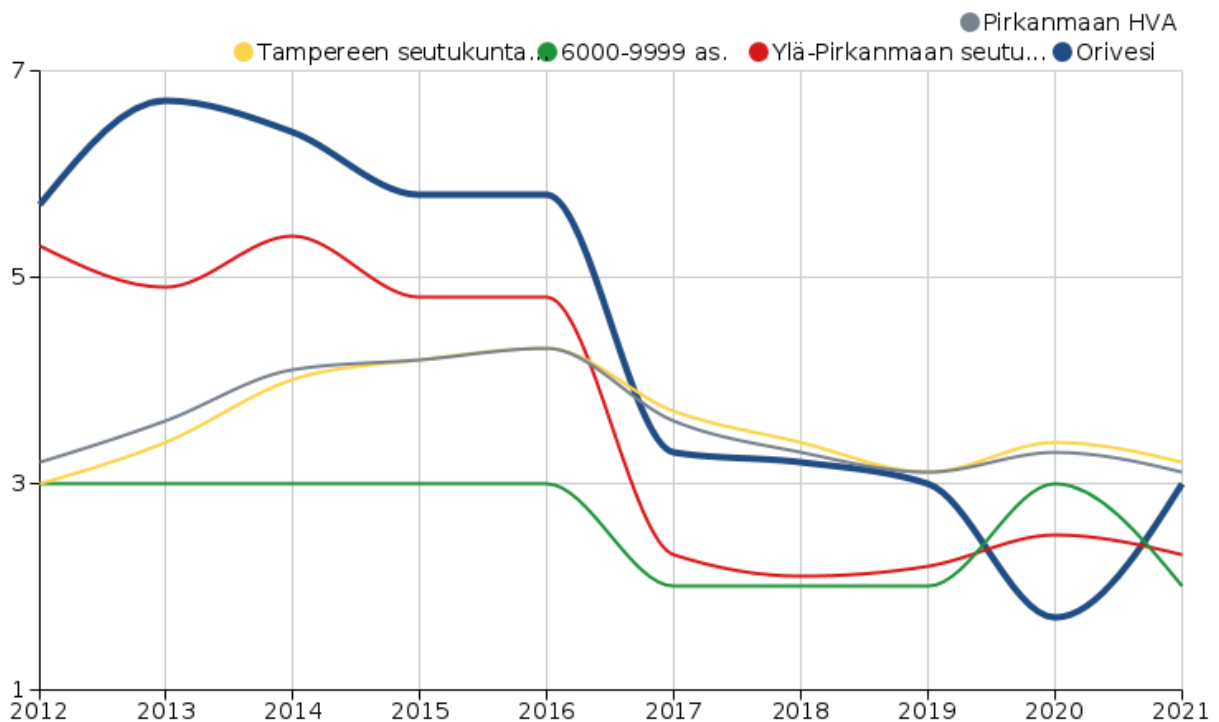
Suosituksen mukaan olisi hyvä liikkua viikon jokaisena päivänä ja suurimman osan liikkumisesta tulisi olla kestävyystyyppistä. Teholtaan rasittavaa kestävyystyyppistä liikkumista sekä lihasvoimaa ja luustoa vahvistavaa liikkumista tulisi tehdä vähintään kolmena päivänä viikossa. Liikkumisen tulisi olla monipuolista, jolloin erilaiset liikuntataidot kehittyvät. Myös liikkuvuuteen on hyvä kiinnittää huomiota. Suosituksen mukainen määrä liikkumista voi kertyä useista liikkumisen hetkistä päivän aikana. Vähäisempikin liikkumisen määrä on hyödyllistä, vaikka suositus ei täytyisikään viikon jokaisena päivänä. Liikkumisen ilo auttaa pysyvien liikkumistottumusten ja harrastusten löytämisessä. Turvallinen ja yhdenvertaisesti saavutettava päivittäinen liikkuminen kuuluu kaikille lapsille ja nuorille.

2.2.3 Koulutuksen ulkopuolelle jääneet ja toimeentulotukea saaneet nuoret

2.3 Taulukko 6. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä

	2017	2018	2019	2020	2021
Koko maa	8,1	7,9	7,5	7,3	7,9
Pirkanmaa	6,7	6,5	6,2	6,0	6,1
Tampereen seutukunta	6,4	6,2	6,0	5,7	5,8
Ylä-Pirkanmaan seutu	9,3	9,2	7,3	6,9	7,3
Orivesi	8,4 (52 kpl)	7,3 (43 kpl)	8,9 (49 kpl)	6,1 (32 kpl)	8,6 (44 kpl)

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden orivesiläisten nuorten osuus on pienentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana 2–3 %-yksikköä (-31 kpl). Lukumääräisesti kyse on vuosien 2017–2021 aikana noin 30–50 nuoresta/vuosi, joten prosentuaalisesti tarkasteltuna vuosittaiset vaihtelut ovat suuria isompiin kuntiin tai alueisiin nähden. Vuonna 2021 koulutuksen ulkopuolelle jäi 8,6 % orivesiläisistä nuorista aikuisista, kun vastaava luku Tampereen seudulla oli 5,8 % ja koko maassa 7,9 %.

Kuvio 6. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä

terveellisen ruokavalion merkitystä. Erityisesti uimahallin käyttö on ollut starttivalmennuksen piirissä olevien nuorten suosiossa. Nuorten Kampus, josta löytyy keskitetysti niin etsivän nuorisotyön, työllisyyspalvelujen ja nuorisopalvelujen toiminnot on ollut hyvä tapa toimia ja nuoret ovat löytäneet Nuorten Kampuksen palvelut helposti saman katon alta.

Etsivän nuorisotyön piirissä oli asiakkaina 82 nuorta vuoden 2022 aikana. Etsivän nuorisotyön markkinointia tehostettiin erityisesti sosiaalisessa mediassa. Etsivät nuorisotyöntekijät toteuttivat Orivedellä nuorisopalvelujen kanssa kohtaamistoimintaa peruskoulun päättäneille nuorille. Kohtaamispaikka oli avoinna kerran viikossa nuorisotilojen toimintakaudella. Oriveden lukiolla pidettiin etsivien päivystystuokioita ja ammatillisen koulutuksen kanssa jatkettiin tiivistä yhteistyötä ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. Etsivä nuorisotyö oli paikalla Tredun Oriveden toimipisteen Kohtaamossa kerran kuukaudessa ja etsivät nuorisotyöntekijät ovat olleet kutsuttuina mukana Tredun opiskelijahuoltoryhmässä sekä työryhmässä, joka seuraa paikallista Oriveden TUVA-koulutusta. Nuorten työpajatoiminnan kanssa jatkettiin yhteistyötä yhteisten toiminnallisten tuokioiden muodossa. Lisäksi on tarjottu ratkaisukeskeistä neuropsykiatrista valmennusta sekä etsivien että muille työllisyyspalvelujen asiakkaille.

Yhteistyössä nuorisopalvelujen, liikunta- ja kulttuuripalvelujen sekä seurakunnan kanssa järjestettiin nuorille suunnattu Kirkkis beach party-ulkoilmatapahtuma kesällä 2022. Yhteistyössä Nuorisokeskus Marttisen kanssa lähetettiin ensimmäinen etsivän nuorisotyön asiakas nuori vapaaehtoistyöjaksolle ulkomaille. Myös ensimmäiset ulkomaalaiset vapaaehtoiset saapuivat Nuorten Kampukselle Orivedelle. Työllisyyspalvelujen PAIKKO-järjestelmän avulla kirjoitettiin ensimmäiset osaamistodistukset valmentautujille vuonna 2022. Todistusten avulla voidaan todentaa valmentautujan osaaminen ja helpottaa työelämään tai koulutukseen siirtymistä. Työpajatoiminta ja starttivalmennus siirtyvät Pirkanmaan hyvinvointialueen palveluksi vuoden 2023 alusta.

2.3.2 Lastensuojelu ja lapsiperheiden sosiaalityö

Vuonna 2022 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 63 kappaletta, mikä on n. 10 % vähemmän kuin edellisellä vuonna. Kiireellisiä huostaanottoja tehtiin vuoden aikana 6 ja huostaanottoja 2. Vuonna 2021 kiireellisiä sijoituksia oli 4 ja huostaanottoja ei tehty yhtään. Koska kyse on yksittäisistä tapauksista, vuosittainen vaihtelu on suurta, eikä muutaman vuoden seurannan perusteella voida tehdä merkittäviä johtopäätöksiä.

Vuonna 2022 sijaishuollon päivien määrä laski 7 % (602 pvää) edelliseen vuoteen verrattuna ja vuodesta 2018 lähtien laskua on ollut 44 % (3394 pvää). Myös pidemmän aikavälin tarkastelu osoittaa, että sijaishuollon päivien osalta on tapahtunut käänne parempaan, mutta vuosittaisia vaihteluja toki esiintyy. Vuoden 2008 tasosta sijaishuollon päivien määrä on vähentynyt huomasti, lähes 100 % (-7545 pvää, 2008: 15198 pvää). Pitkän aikavälin tarkastelu osoittaa, että lastensuojeluun tehdyt toimenpiteet (mm. perhetyöhön ja avohuollon palveluihin panostaminen) sekä Oriveden kaupungin lasten ja nuorten palveluihin lisäämät resurssit, ovat tuottaneet tulosta. Lisäksi Tampere-Orivesi yhteistoiminta-alueeseen siirtyminen vuosina 2013–2014 on laajentanut kuntalaisten käytössä olevaa palvelutarjontaa ja osaltaan vaikuttanut siihen, että lapsiperheiden ja nuorten käytössä on entistä monipuolisempia ja tarpeenmukaisempia ennaltaehkäiseviä sekä lastensuojelun avohuollon palveluita.

Oriveden lastensuojelun tilannetta on käyty läpi säännöllisesti Tampereen sekä Oriveden työntekijöiden kesken mm. perhekeskusverkostoissa. On huolestuttavaa, että ammattilaiset tuovat esiin sen, että useat orivesiläiset perheet eivät halua ottaa vastaan varhaisen tuen palveluita (mm. lapsiperheiden kotipalvelu, Perhepiste Nopean palvelut), vaikka niitä heille henkilökohtaisesti tarjotaan. Syynä mahdollisesti on häpeää, pelko lastensuojelua kohtaan tai se, että perhe ei koe ko. palvelujen vastaavan heidän tarpeisiinsa. Näitä vastaavia haasteita on tullut esiin myös muissa kunnissa. Pirkanmaan hyvinvointialueen kehittämistyössä toivottavasti tulevana vuosina panostetaan mm. matalan kynnyksen palvelujen markkinointiin,

lastensuojelua koskevan virheellisen mielikuvan muuttamiseen sekä uusien palvelumuotojen kehittämiseen asiakkaiden monimuotoisia tarpeita vastaavaksi.

Orivesiläisten lasten ja nuorten kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen taustalla on monia syitä, eikä esimerkiksi nuorten päihteiden käyttö näy yksittäisenä merkittävä tekijänä sijoitusten taustalla. Usein taustalla on kasaantuneita ongelmia ja elämänmuutoksia, pitkään jatkunutta henkistä pahoinvointia ja haasteita sosiaalisissa suhteissa. Ongelmat usein kasaantuvat. Jos nuoren saama tuki kriisien ja muutosten käsittelyyn on puutteellista, tilanne voi johtaa siihen, että sijoitus kodin ulkopuolelle on tässä elämänvaiheessa välttämätöntä. Oriveden lastensuojelussa kohtaamat asiat eivät poikkea siitä, millaista lastensuojelun arki ja sijoitusten syyt ovat valtakunnallisestikin.

Yhteenveto

4–5-luokkalaisten osalta kysely suoritettiin vuonna 2021 kolmatta kertaa. Vastauksia tarkasteltaessa on ilahduttavaa, että vuodesta 2019 tulokset ovat parantuneet mm. liikunnan, yksinäisyyden ja koulukiusaamisen osalta. Kaikki vastaajat ilmoittavat kyselyssä, että heillä on ainakin yksi hyvä kaveri. Huolestuttavaa sen sijaan, että jo tämän ikäisistä lapsista 10 % ilmoittaa, että he ovat kokeneet seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tms. vuoden aikana. Myös kolmannes lapsista vastaa, että he ovat yrittäneet olla internetissä vähemmän aikaa, mutta eivät ole siinä onnistuneet. Huolestuttavaa on myös Orivedellä sekä koko valtakunnan tasollakin se, että viidennes vastaajista ilmoittaa, että heillä on ollut mielialaan liittyviä ongelmia ja kymmenesosa on jo kokenut koulu-uupumusta.

Orivesiläisten 8–9-luokkalaisten osalta monet tulokset ovat heikentyneet vuodesta 2019. Tulosten tarkastelu sukupuolittain osoittaa, että 8–9-luokkalaisten tyttöjen pahoinvointi on lisääntynyt, mutta poikien osalta tulokset ovat pysyneet monin osin vuoden 2019 tasolla tai parantuneet. Poikien päihteiden käyttö on vähentynyt, mutta vastaavasti tyttöjen osalta luvut ovat kaikkien päihteiden osalta merkittävästi nousseet vuodesta 2019. Kyselyyn vastanneista tytöistä noin 10 % ilmoitti käyttävänsä päivittäin jotain tupakkatuotteita, 9 % käytti päivittäin nuuskaa, 17 % juo itsensä humalaan kerran kuussa ja 9 % oli kokeillut kannabista vähintään kerran. Nämä luvut ovat merkittävästi korkeammat kuin suomalaisten tyttöjen vastaukset keskimäärin. Tämä murrosikäisten tyttöjen pahoinvointi tulee yleisenä ilmiönä esiin myös valtakunnallisissa vastauksissa ja usein nämä pahoinvointia kuvaavat tekijät (mm. ahdistuneisuus, sosiaaliset ongelmat, univaje, heikko ravitsemus, päihteiden käyttö) kasaantuvat samoille henkilöille.

Orivesiläiset lukiolaiset ovat aiempaa tyytyväisempiä elämäänsä, he harrastavat aiempaa enemmän liikuntaa, koulu-uupumuksen kokeneiden määrä on laskenut, yhä useampi pitää koulunkäynnistä ja useat lukiolaiset kokevat myös oman terveydentilansa hyväksi. Täysin raittiiden opiskelijoiden määrä on kasvanut ja lähes puolet vastanneista kertoo, etteivät he käytä lainkaan alkoholia. Sen sijaan on huolestuttavaa, että entistä useampi kokee yksinäisyyttä ja 15 % vastanneista ilmoittaa, ettei heillä on yhtään läheistä ystävää. Myös asenteet oman ikäisten tupakointiin, nuuskan käyttöön ja alkoholin humalahakuisen juomiseen ovat lieventyneet. Lukiolaisten kannabiskokeilut ovat vähentyneet vuodesta 2019 ja sen myötä asenne kannabiksen käyttöä kohtaan on tiukentunut. Myös lukiolaisten vastauksissa nousee esiin, että yli kolmannes vastaajista oli kokenut häiritsevää seksuaalista ahdistelua viimeisen vuoden aikana ja valtaosa tästä häirinnästä oli tapahtunut netissä.

On erittäin huolestuttavaa, että orivesiläisistä 5.-luokkalaisista 50 %:lla ja 8.-luokkalaisista 61 %:lla fyysinen toimintakyky on mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia kuluttavalla tai haittaavalla tasolla kaikki mittaustulokset huomioiden. Luvut ovat merkittävästi huonontuneet edellisestä vuodesta.

Valtakunnalliset tutkimukset osoittavat, ettei lasten ja nuorten suositusten mukainen kokonaisliikuntamäärä täyty ja jopa seuroissa harrastavista iso osa liikkuu riittämättömästi, koska

arkiliikunta on vähentynyt merkittävästi. Urheiluseurojen sekä vanhempien tulisi innostaa lapsia sekä nuoria liikkumaan omatoimisesti ja monipuolisesti konkreettisten keinojen avulla. Pienillä teoilla ja valinnoilla arjessa on valtava merkitys: aikuiset voivat kannustaa lapsiaan liikkumaan kävellen tai pyörällä, rajoittamalla ruutuaikaa ja tarjoamalla vaihtoehtoja tekemistä, liikkumalla lasten kanssa ja jakamalla vastuuta arkiaskareista myös lapsille. Lapsille ja nuorille ominaista liikkumista ovat myös puissa kiipeily, hyppely, tasapainoilu, pulkkamäet, lumisota ja muut leikit. Myös koululiikunnan, aktiivisen välituntitoiminnan ja kerhotoiminnan (mm. ”höntsyliikunta”) kehittäminen on keskeistä.

Urheiluseurojen tulisi tarjota lapsille ja nuorille mahdollisuus liikkua joustavasti eri lajien välillä sekä tarjota mahdollisuus harrastaa edullisesti useampia lajeja, jotta vältytään ns. drop out-iltiöltä.

Urheiluseuraharrastamisen lopettamisen keski-ikä on 11 ikävuotta. Lopettamisen taustalla voi olla monia erilaisia syitä, mutta tutkimustulosten perusteella yleisimpiä syitä ovat kyllästyminen lajiin, joukkueessa tai ryhmässä viihtymättömyys ja harrastamisen vähäinen innostavuus ([Blomqvist, Mononen, Koski & Kokko 2019](#)).

Lastensuojelun tunnusluvut osoittavat, että sijaishuollon päivien määrä on vähentynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta vuosittainen vaihtelu on suhteellisen suurta. Viime vuosien aikana sijoitukset ovat kohdistuneet lähinnä nuoriin ja taustalla on moninaisia syitä, jotka eivät poikkea valtakunnallisesti tutkimuksissa todetuista riskitekijöistä. Tampere-Orivesi yhteistoiminta-alueen myötä lasten ja nuorten erityispalveluiden valikoima on laajentunut, koska kaikki Tampereen palvelut ovat kuntalaisten käytettävissä. Huolestuttavaa on kuitenkin se, että useat orivesiläiset perheet eivät halua ottaa vastaan varhaisen tuen palveluita. Syynä mahdollisesti on häpeä, pelko lastensuojelua kohtaan tai se, että perhe ei koe ko. palvelujen vastaavan heidän tarpeisiinsa. Näitä haasteita tulee esiin myös muissa kunnissa. Pirkanmaan hyvinvointialueen tuleekin kehittämistoimissaan ottaa keskiöön mm. matalan kynnyksen palvelujen kehittämisen, lastensuojelua koskevan virheellisen mielikuvan muuttamisen sekä uusien palvelumuotojen kehittämisen asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. On myös erittäin tärkeää, että lasten ja nuorten sote-palvelujen taso ei heikkene, mielenterveyspalveluja kehitetään tarpeen mukaisiksi ja kuntien luomat paikalliset hyvät käytännöt sekä kehittämistyö jatkuu myös hyvinvointialueen alaisuudessa.

Jatkossa tulisi edelleen vahvasti panostaa lasten ja nuoren osallisuuden/yhteisöllisyyden ja sen myötä ”minäpystyvyyden” vahvistamiseen. Minäpystyvyyden on arvioitu vaikuttavan keskeisesti terveyskäyttäytymiseen. Esimerkiksi lapsilla ja nuorilla se vaikuttaa päihteiden käyttöön, tupakointiin, ruokatottumuksiin, seksuaalikäyttäytymiseen, fyysiseen aktiivisuuteen ja mielenterveyteen. Minäpystyvyydellä tarkoitetaan yksilön käsitystä omista kyvyistään suoriutua annetusta tehtävästä. Minäpystyvyys vaikuttaa yksilön toimintaan ja motivaatioon suuresti ja usein puhutaankin myös sosiaalisesta vahvistamisesta. Lapselle ja nuorelle annetaan välineitä selviytyä haasteista, motivoida itseään ja luoda uskoa omaan pystyvyyteensä. Kun uskoo pystyvänsä, elämäkin pysyy paremmin hallinnassa.

Myös eri tahojen (nuoret, vanhemmat, työntekijät) tietoisuuden lisääminen riippuvuuksista (päihteet, netti, pelaaminen), niihin liittyvistä ilmiöistä (esim. nuorten käyttämä kieli, internet-sivustot) ja niiden vaikutuksista elämään on jatkossa otettava aiempaa keskeisemmäksi painopisteeksi. Ennalta ehkäisevään päihdetyötä pitää alkaa tehdä vahvemmin jo alakoulusta lähtien, jotta vaikutukset näkyisivät nuorten asenteissa ja käyttäytymisessä. Lasten ja nuorten sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja tulee kehittää entistä vahvemmin ja johdonmukaisemmin jo varhaiskasvatuksesta lähtien, jotta voidaan ehkäistä esimerkiksi kiusaamista sekä vahvistaa lasten ja nuorten ”minäpystyvyyden”-kokemusta.

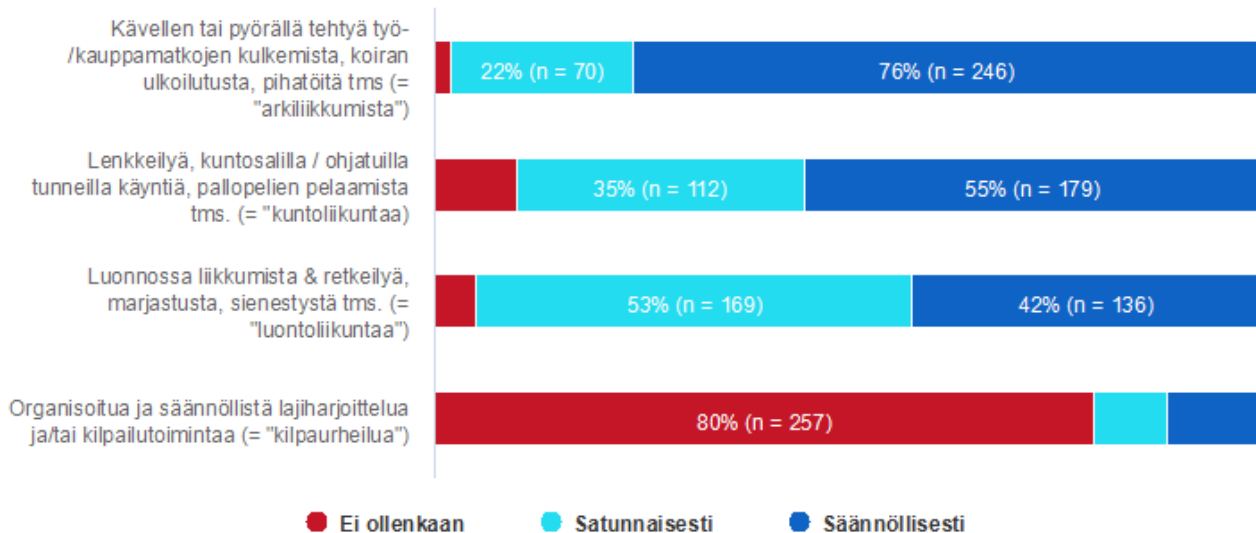
Myös tiedottamista lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksista (mm. kuntalaisaloite, nuortenideat.fi, nuorisovaltuusto) heitä koskeviin asioihin tulisi edelleen lisätä ja tukea heitä aktiivisessa osallistumisessa. Päätöksenteossa tulisi huomioida lasten ja nuorten kannanotot ja ehdotukset.

2.3 Työkäiset

2.3.1 Elintavat ja terveys

Kaupungin toimivuuden kannalta on keskeistä, että työkäinen väestö kokee itsensä työkykyiseksi, jaksaa tehdä työtä ja haluaa pysyä työelämässä entistä kauemmin. Työkäiset (17–64-vuotiaat) ovat Orivedellä suurin ikäryhmä, vaikkakin työkäisten prosentuaalinen osuus kuntalaisista on huolestuttavasti laskenut viime vuodet. Työkäisen hyvinvointia edistää mielekkääksi koettu työ sekä työn ja vapaa-ajan välinen tasapaino. Aktiivinen vapaa-aika, kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintoihin luo hyvinvointia, elämänlaatua ja tuottaa elämyksiä.

Orivedellä tehtiin talvella 2022 kysely aikuisväestön liikunta- ja terveystottumuksista. Kyselyyn vastasi 324 henkilöä, joista 96 vastasi kaupungin henkilöstölle suunnattuun kyselyyn ja 228 asukkaille suunnattuun kyselyyn. Kyselyyn vastasi pääasiassa naiset (78 %). Vastaajista 45 % oli 35–49-vuotiaita ja 31 % 50-65 vuotiaita. Vastaajista kolme neljäsosaa kävi palkkatöissä tai oli yrittäjiä. Työttömien osuus kyselyyn vastanneista oli 2 %. Tämä kyselyyn vastaajien profiili tulee huomioida myös tuloksia tarkasteltaessa ja esimerkiksi työttömät ovat aliedustettuina vastaajissa.

Kuvio 8. Missä määrin tavanomaiseen arkeesi sisältyy alla mainitun tyyppistä liikunnallista aktiivisuutta?

Kyselyyn vastanneista orivesiläistä kaksi kolmasosaa harrastaa säännöllisesti ns. arkiliikuntaa, noin puolet harrastaa säännöllisesti kuntoliikuntaa ja noin 40 % vastaajista kertoo liikkuvansa säännöllisesti luonnossa. Vastaajista kolmannes kertoi harrastavansa liikuntaa yksityisellä palveluntarjoajalla ja 17 % ilmoitti kuuluvansa urheiluseuraan.

Kyselyyn vastaajista reilu kolmannes ilmoitti, että heidän osaltaan liikuntasuosituksukset täyttyvät kaikin osin, 42 %:lla liikuntasuosituksukset täyttyvät kestävyysliikunnan osalta ja 5 % suosituksukset täyttyvät lihaskuntoliikunnan osalta. Vastaajista vain 14 % ilmoitti, ettei suosituksukset täyty miltään osin. Aikuisväestön liikuntasuositus on, että viikoittain tulisi täyttyä vähintään 2,5 tuntia "reipasta kestävyysliikuntaa" tai vähintään 1,25 tuntia "rasittavaa kestävyysliikuntaa". Kestävyysliikunnan lisäksi aikuisväestön tulisi harrastaa vähintään 2 kertaa viikossa lihaskuntoon vaikuttavaa liikuntaa (esim. kuntosaliharjoittelu, ohjatut jumput, pallopelit tms.).

Kysyttäessä vastaajilta, mikä on syynä siihen, ettei liikuntasuositukset hänen kohdallaan toteudu, yleisin selitys oli ajan (55 %) ja oman motivaation (28 %) puute. Vastaajista 23 % ilmoitti, että esteenä on kaverin tai sopivien liikuntapalvelujen puute. 22 %:lla esteenä on taloudelliset ja 17 %:lla terveydelliset syyt.

Vastauksien tarkastelu osoittaa, että elintapoihin, erityisesti uneen ja ravintoon, liittyvistä suosituksista oli suurimmalla osalla (85–89 %) vastaajista riittävästi tietoa, mutta suositusten toteutuksessa on vielä parantamisen varaa. Vastaajista 60 % nukkui suositusten mukaisesti yli 7 tuntia yössä. Vastaajista 30 % ilmoitti, että syö terveellisesti ja pyrkii noudattamaan ravitsemussuosituksia, 48 % syö omasta mielestään terveellisesti, mutta ei käytä ruokavalion perusteena ravitsemussuosituksia ja 22 % ilmoitti, että omassa ravitsemustottumuksissa olisi parantamisen varaa terveellisyyden näkökulmasta.

Terveys

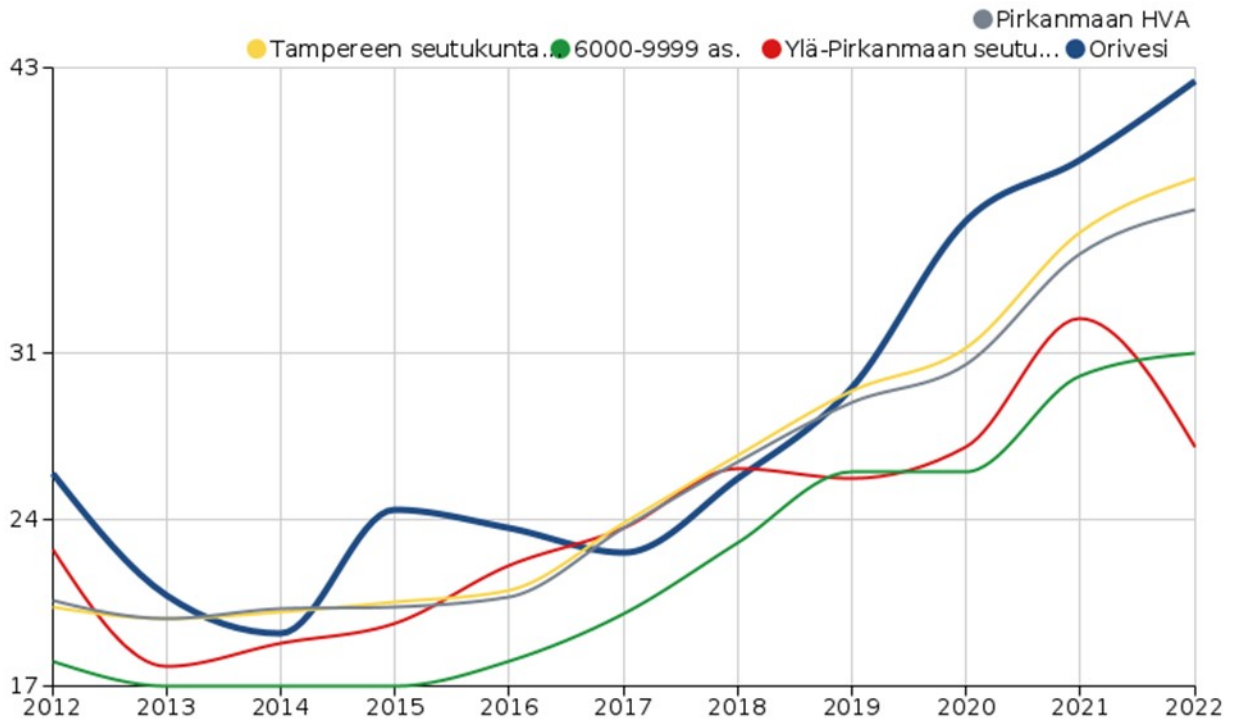
Kelan kansantauteja kuvaavan tilaston sekä erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen työkäisten määrän tarkastelu osoittaa, että Orivedellä sairastetaan keskivertoa enemmän diabetesta, sepelvaltimotautia sekä nivelreumaa.

Taulukko 7. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutettuja 40 vuotta täyttäneitä, % vastaavan ikäisestä väestöstä

	2018	2019	2020	2021	2022
Koko maa	10,8	11,1	11,3	11,5	11,6
Pirkanmaa	11,4	11,6	11,8	12,2	12,4
Tampereen seutukunta	10,7	10,9	11,1	11,5	11,7
Ylä-Pirkanmaan seutukunta	13,3	13,3	13,5	13,9	14,3
Orivesi	13,0	13,2	13,4	13,9	14,2

Jatkossa tulee erityisesti kiinnittää huomiota siihen, että diabeteksen ja sepelvaltimotaudin esiintyvyyttä voidaan ehkäistä merkittävästi oikeanlaisella ravitsemuksella ja riittävällä liikunnalla. Väestön ravitsemusta, painonhallintaa ja liikuntaa muokkaavien toimenpiteiden kustannukset ovat alhaiset niillä saavutettuihin terveyshyötyihin nähden.

Myös mielenterveysperusteisesti sairaspäivärahaa saaneiden osuus on kasvanut Orivedellä viimeisen kymmenen vuoden aikana merkittävästi enemmän kuin verrokkialueilla.

Kuvio 9. Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä.

2.3.2 Työllisyys

Orivedellä on työssä käyviä noin 4000 henkilöä ja työpaikkaomavaraisuus on noin 80 %. Elinkeinojakauma on seuraava: palvelut 60 %, jalostus ja teollisuus 29 %, maa- ja metsätalous 11 %. Orivedellä on noin 750 yritystä ja noin 260 maatilaa.

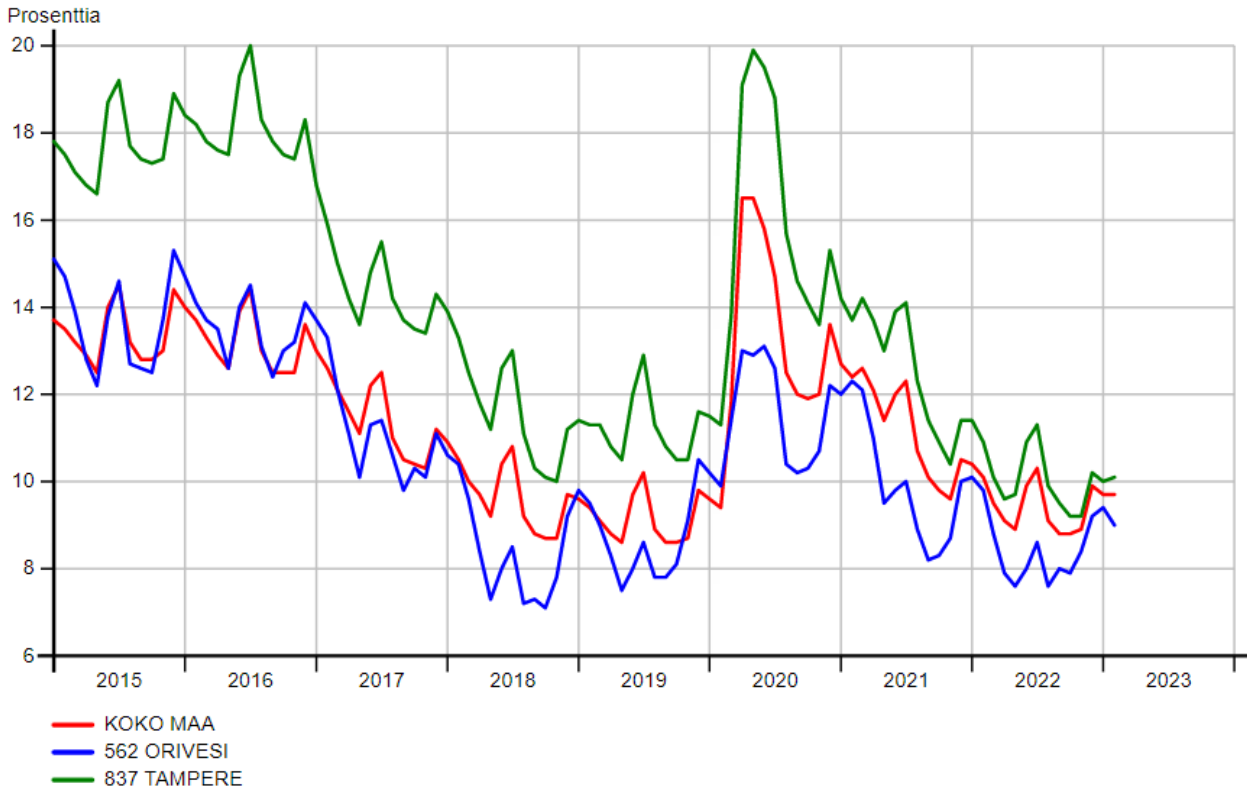
Koronapandemian vaikutukset ovat heijastuneet työttömien määrän kehittymiseen niin Orivedellä kuin Suomen laajuisestikin. Vuonna 2022 koronan väistyminen heijastui työttömien määrän pienenemisenä. Myös työllisyyden edistämisen kuntakokeilulla on ollut vaikutusta työttömien määrän laskuun. Kokeilun asiakasmäärä on kasvanut koko ajan kokeilun edetessä. Asiakkuuksien lisääntymiseen on vaikuttanut työnhakijoiden siirtyminen Te-toimiston puolelta kuntakokeiluun ja lisäksi lain mukaan kerran kokeilussa alkanut asiakkuus jatkuu myöhemminkin kokeilussa. Kokeilun piirissä oli tammikuussa 361 työnhakijaa ja joulukuussa 376. Te-toimiston puolella asioi joulukuussa 316 orivesiläistä työnhakijaa. Aktivointiasteen keskiarvo oli 34,6 %. Korkeimmillaan aktivointiaste on ollut kevään ja kesän aikana, jolloin myös kausityöhön on työllistynyt hyvin työnhakijoita.

Pirkanmaan työttömyysaste oli joulukuussa 2022 8,7 % ja Oriveden työttömyysaste oli 9,2 %. Oriveden työttömyysaste on ollut laskusuunnassa, kun se oli 10 % vuoden 2021 lopussa. Työttömyysaste ei ole laskenut yhtä paljon kuin Tampereen kehyskunnissa, mutta se on ollut Tampereen lukuja alhaisempi. Työllisyyspalveluiden toiminnan jatkuvalla kehittämiselle on pyritty vastaamaan paremmin asiakasryhmien ja työnantajien tarpeisiin. Työllisyyspalveluissa aloitti vuoden 2022 lopussa uudessa työnkuvassa työelämävalmentaja, jonka tehtäviin kuuluu työnantajayhteistyön kehittäminen työllisyyspalveluiden kanssa. Tiiviimmällä yhteistyöllä ja konkreettisemmalla tiedolla työvoimatarpeista pyritään löytämään ratkaisuja vallitsevaan kohtaanto-ongelmaan. Myös moniammatillista yhteistyötä on kehitetty

työnhakijoiden osalta, joilla on työkykyyn vaikuttavia terveydellisiä haasteita. Työkykyvalmentaja suoritti työkykykoordinaattorikoulutuksen vuoden 2022 aikana.

1260. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta kunnittain

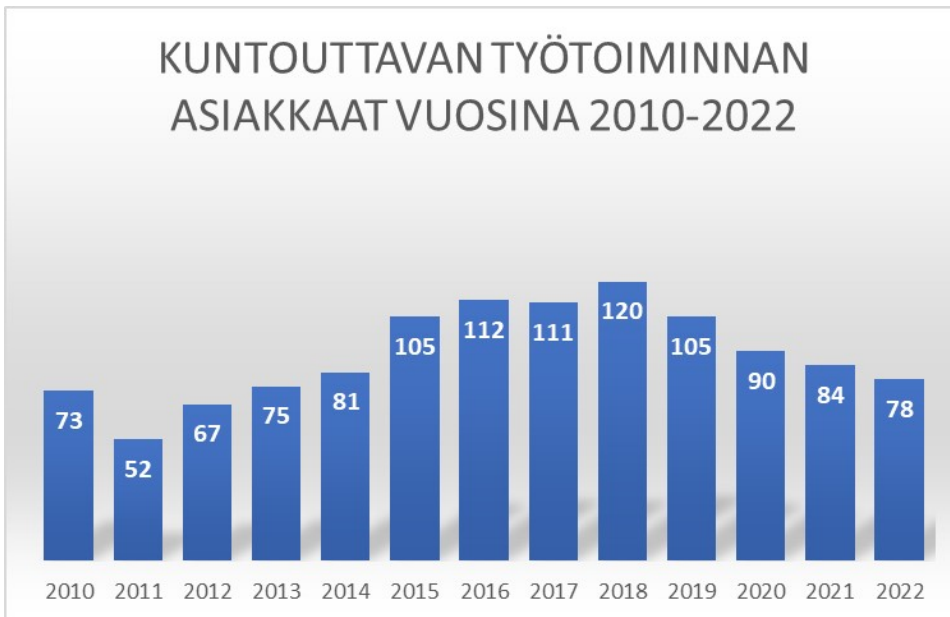
Muuttujat = Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta

TEM Työnvälitystilasto / Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto

Kuvio 10. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta kunnittain.

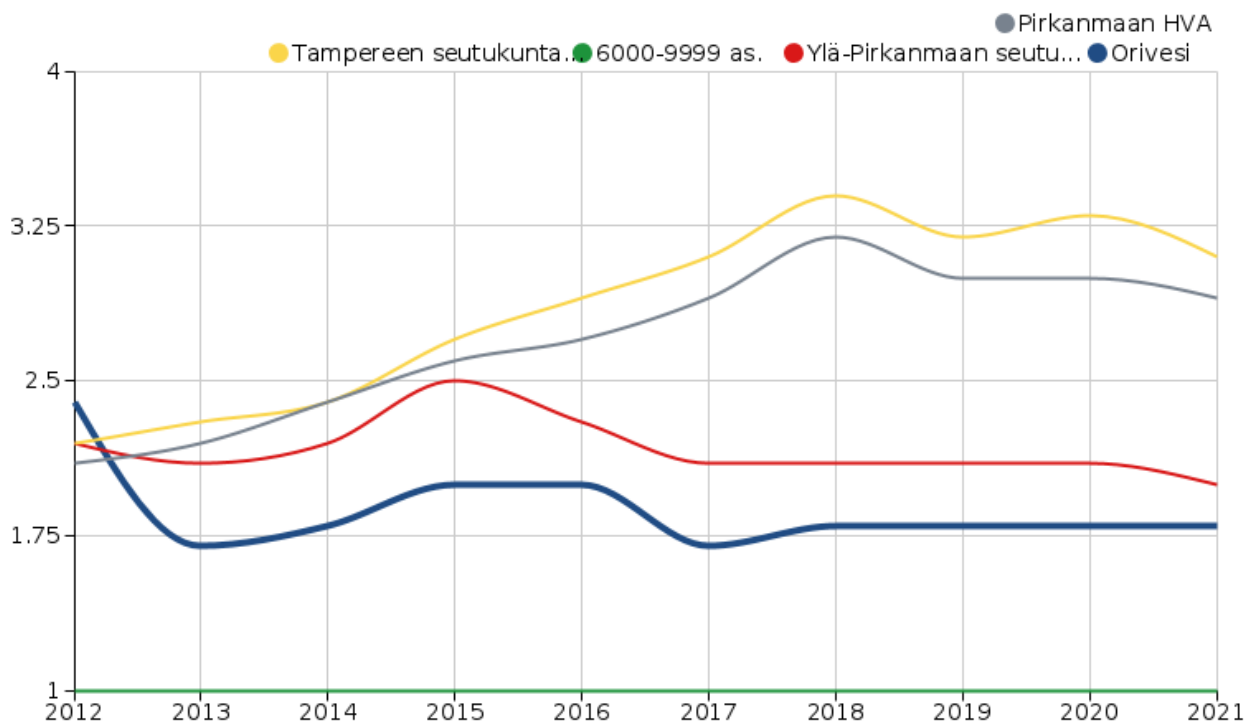
Kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärät ovat olleet laskusuunnassa vuoden 2018 jälkeen. Moniammatillista tukea vaativien asiakkaiden kohdalla työtoiminnan tueksi tarvittaisiin myös muita palveluita. Kuntouttavaan työtoimintaan on ohjautunut työkyvyltään heikompi kuntoisia henkilöitä ja työllistymisen sijaan on työpajajakso päätenyt usein sairauslomalle tai kuntoutuksen piiriin siirtymiseen. Koronavuosien aiheuttamat mielenterveyden haasteet heijastuivat vielä vuoden 2022 toimintaan. Orivedellä on paljon asiakkaita, jotka hyötyvät moniammatillisesta yhteistyöstä ja yhteistyötä tehdään hyvin tiiviisti työllisyyspalveluiden, sosiaalitoimen, psykiatrian poliklinikan, TE-toimiston, talous- ja velkaneuvojan, terveydenhoitajan ja muun terveydenhuollon kanssa. Orivesi oli mukana myös Pirkanmaan työkykyhankkeessa, jossa kehitettiin työnhakijoiden työkyvyn tuen palveluja ja valmisteltiin palvelujen hallittua siirtoa hyvinvointialueelle.

Kuvio 11. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat vuosina 2010–2022

2.3.3 Toimeentulotuki

Työkäisten pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden määrä on pysynyt hyvin vakaana viime vuodet; vuonna 2021 työkäisistä kuntalaisista 1,8 % sai pitkäaikaisesti toimeentulotukea. Orivedellä osuus on pienempi kuin verrokkikohteissa: vastaava osuus oli Tampereen seutukunnissa 3,1 %, koko hyvinvointialueella 2,9 % ja Ylä-Pirkanmaan seutukunnissa 2 %.

Kuvio 12. Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

Vastaavasti työkyvyttömyyseläkettä saa suurempi osuus työikäisistä orivesiläisistä kuin koko maassa tai Tampereen seudulla keskimäärin. Vuonna 2022 Orivedellä 8 % työikäisistä kuntalaisista sai työkyvyttömyyseläkettä, kun vastaava osuus Tampereen seudulla oli 5,5 % ja koko hyvinvointialueella 6 %.

Yhteenveto

Työikäiset (17–64-vuotiaat) ovat Orivedellä suurin ikäryhmä, vaikkakin työikäisten prosentuaalinen osuus kuntalaisista on huolestuttavasti laskenut viime vuodet.

On huolestuttavaa, että terveyttä ja toimintakykyä ilmaisevan ikävakioidun sairastavuusindeksi on noussut 2010-luvulla tasaisesti ja vuoden 2016 lukuarvo ylittää jo koko maan keskiarvon. Myös Kelan erityiskorvattavien lääkkeiden määrää tarkasteltaessa voidaan todeta, että Orivedellä sairastetaan keskivertoa enemmän diabetesta, sepelvaltimotautia ja nivelreumaa. Diabetes lisää myös monien muiden vakavien terveysongelmien riskiä (mm. sydän- ja verisuonitaudit).

Jatkossa tulisi entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, kuinka kuntatasolla voidaan vaikuttaa tyyppin 2 diabeteksen ja muiden ns. elintapasairauksien ehkäisyyn. SeutuLiike-ohjelman tutkimusten mukaan liian vähäinen liikkuminen ja runsas paikallaanolo lisäävät työikäisten riskiä sairastua erilaisiin kansansairauksiin, jotka lisäävät terveydenhuollon kustannuksia ja vähentävät työn tuottavuutta. Edistämissuunnitelma tähtää siihen, että työikäisten kävely ja pyöräily työmatkalla lisääntyvät, työpäivän aikainen paikallaanolo vähenee ja vapaa-ajan liikkuminen lisääntyy.

Myös työikäisten ravitsemus-, liikunta- ja elintapaohjaus sekä monipuoliset ja edulliset liikuntamahdollisuudet ovat hyviä keinoja tarjota kuntalaisille oikeaa tietoa ja mahdollisuuksia omalla toiminnallaan sekä ennaltaehkäistä että hoitaa omaa terveyttään. Elintapamuutos vaatii usein henkilökohtaisen ravitsemus-, liikunta- ja elintapaohjauksen, joka tulee huomioida myös resurssien kohdentamisessa.

Orivedellä alkoi 2020 vuoden alusta Liikunnallisen elämäntavan edistämishanke, jonka tavoitteena on lisätä arkiliikuntaa. Visiona hankkeella on 3–5 vuoden aikana saada 50 % orivesiläisistä liikkumaan säännöllisesti 2-3 tuntia viikossa. Hanketyöhön liittyen aloitettiin jo 2019 valmistella liikuntaneuvontapalvelua sekä elintapaohjaukseen suuntautuvia ryhmätoimintoja, joilla voidaan vaikuttaa työkykyyn ja tuoda kuntalaisille mahdollisuuksia kokeilla ja löytää harrastusmahdollisuuksia esimerkiksi kuntosaliharjoittelun parista. Tähän liittyen toteutettiin mm. liikunnanohjaajan päivistystä, erilaisia lajiohjauksia, liikuntaneuvonnan palveluketju sekä tehoharjoittelua, joka on kohdennettu vähän liikkuvien ja ikäihmisten lihaskunnan kehittämiseen. Työikäisille on tarjottu monipuolista tyhy-liikuntaa, mm. vesijumppaa, virtuaalijumppaa sekä ohjattuja ryhmätoimintoja kunto- ja liikuntasaleilla. Yleistä hyvinvointia parannetaan myös lainattavien liikuntavälineiden avulla yhteistyössä mm. kaupungin pääkirjaston sekä Eräjärven kirjaston kanssa.

2.4 Ikäihmiset

Orivedellä on noin 2700 eläkeikäistä, 65 vuotta täyttäneitä asukasta. Tämä luku on noin 30 % koko Oriveden väestöstä. Vuodesta 2013 lähtien väestö on ikääntynyt tasaista vauhtia. Vuonna 2022 oli 75 vuotta täyttäneitä asukkaita 15,8 % kaikista asukkaista.

Oriveden väestön ikääntyminen ja kasvava määrä 75 vuotta täyttäneitä kuntalaisia haastaa ikäihmisten palvelujärjestelmää. Orivedellä on kehitetty aktiivisesti ikäihmisten palveluita ja etenkin asumispalvelut vastaavat nyt kiitettävästi orivesiläisten ikäihmisten tarpeita. Vuonna 2016 ja vuonna 2022 valmistuivat 45-paikkaiset ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköt Särkänkoti ja Orvokkikoti. Ikäihmisten yhteisöllisen asumisen hanke, Kaupintien senioritalo, valmistuu syksyllä 2023. Lisäksi kuluneiden vuosien aikana on kehitetty ja resursoitu lisää kotihoidon palveluita sekä lisätty teknologian käyttöä (mm. kuvapuhelimia ja lääkeautomaatteja). Hyvinvointialueen toiminnan kehittymisen myötä tulevina vuosina Oriveden alueella toivottavasti on käytössä myös kotisairaalapalvelut sekä entistä asiakasystävällisemmät digitaaliset palvelut, jotka osaltaan täydentävät lähipalveluita.

		2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavan ikäisestä väestöstä.	Koko maa	90,9	91,1	91,3	91,7	91,9	92,9
	Pirkanmaa	91,5	91,3	91,6	92,2	92,0	92,3
	<i>Orivesi</i>	<i>91,4</i>	<i>90,1</i>	<i>90,3</i>	<i>90,9</i>	<i>90,7</i>	<i>92,1</i>
Stm:n laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 91-92 %							
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavan ikäisestä väestöstä.	Koko maa	7,3	7,5	7,6	7,3	7,3	6,7
	Pirkanmaa	6,2	6,7	6,9	6,8	7,0	6,8
	<i>Orivesi</i>	<i>6,3</i>	<i>7,6</i>	<i>7,2</i>	<i>7,0</i>	<i>7,1</i>	<i>6,0</i>
Stm:n laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 6-7 %							
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavan ikäisestä väestöstä.	Koko maa	1,7	1,3	1,1	0,9	0,7	0,5
	Pirkanmaa	2,1	1,7	1,3	0,9	0,9	0,7
	<i>Orivesi</i>	<i>2,1</i>	<i>2,3</i>	<i>2,6</i>	<i>2,1</i>	<i>2,0</i>	<i>1,8</i>
Stm:n laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2-3 %							
Omaishoidon tuen 75 vuotta täyttäneet hoidettavat vuoden aikana, % vastaavan ikäisestä väestöstä	Koko maa	4,7	4,8	4,8	4,8	4,6	4,6
	Pirkanmaa	3,7	4,2	4,2	4,1	4,1	4,0
	<i>Orivesi</i>	<i>6,8</i>	<i>6,1</i>	<i>7,1</i>	<i>6,4</i>	<i>5,5</i>	<i>5,2</i>
Stm:n laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 5-6 %							
© THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi							

Taulukko 8. 75 vuotta täyttäneet ikäihmisten sote-palvelujen piirissä, % vastaavan ikäisestä väestöstä.

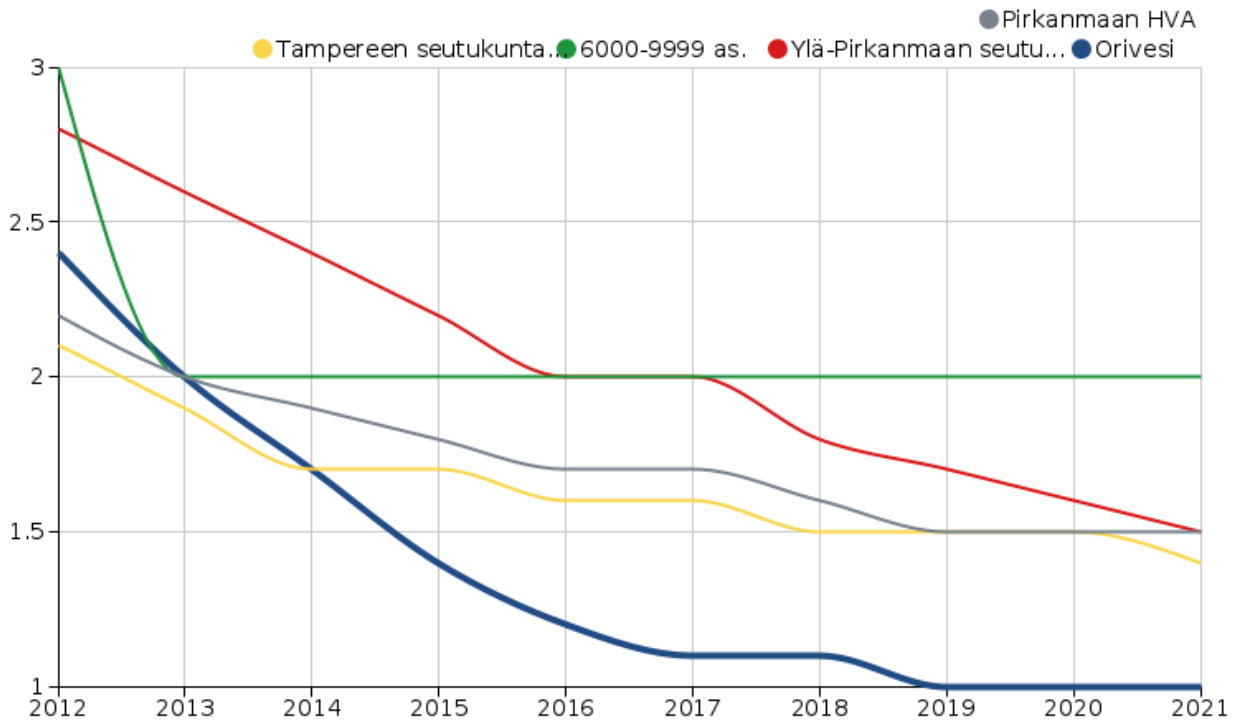
Tehostetun/ylävuorokautisen palveluasumisen osuus Orivedellä on noussut merkittävästi vuodesta 2010 lähtien. Vuonna 2021 orivesiläisistä yli 75 vuotiaista 6 % asui tehostetussa palveluasumisessa, vastaavan luvun ollessa Pirkanmaalla 6,8 % ja koko maassa 6,7 %.

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksen vuodeosastolla vuonna 2021 oli 75 vuotta täyttäneistä orivesiläisistä 1,8 %, kun vastaava luku vuonna 2010 oli 5,8 %. Tammikuussa 2023 ikäihmisten laitoshoidon ajettiin alas ja Tähtiniemikodin asukkaat muuttivat uuteen Orvokkikotiin. Tämän muutoksen myötä tehostetun palveluasumisen osuus kasvaa ja laitoshoidon osuus on nolla, kun tarkastellaan vuoden 2023 tunnuslukuja.

Omaishoidon tuen osalta on tapahtunut myös merkittävää positiivista kehitystä viimeisen kymmenen vuoden aikana ja vuonna 2016 tuen saajien prosenttiosuus yli 75 vuotta täyttäneistä ylitti ikäihmisten

laatusuosituksen tavoitteen. Vuonna 2021 Oriveden 75 vuotta täyttäneiden omaishoidossa olevien osuus oli 5,2 %, ja tämä on korkeampi osuus kuin Pirkanmaalla ja koko maassa keskimäärin. Omaishoidon tuen hoidettavien lisääntyessä, ikääntyneiden hoitajien määrä on kasvanut samassa suhteessa.

Orivedellä alkoi jo vuonna 2014 ympärivuorokautinen kotihoito, joka mahdollistaa entistä huonokuntoisempien ikäihmisten kotona asumisen. Jatkossa keskeinen tavoite on edelleen lisätä teknologiaa esim. turva- ja tukipalveluissa sekä etähoivassa ja näin mahdollistaa asuminen omassa kodissa mahdollisimman pitkään monipuolisten palvelujen avulla.

Kuvio 13. Täyttä kansaneläkettä saaneet 65 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

Positiivista Oriveden osalta tunnusluvuissa on myös se, että täyttä kansaneläkettä saaneiden määrä on laskenut tasaisesti vuodesta 2008 alkaen. Vuonna 2021 Orivedellä täyttä kansaneläkettä sai 1,0 % 65 vuotta täyttäneistä, koko hyvinvointialueella vastaava luku on 1,5 % ja Tampereen seutukunnassa 1,4 %.

Yhteenveto

75 vuotta täyttäneitä asukkaita oli vuonna 2022 Orivedellä 15,8 % ja väestöennusteen mukaan vastaava luku vuonna 2025 tulee olemaan 17,9 % ja vuonna 2040 jo 24 %.

Viimeisten vuosien suurin muutos Orivedellä on ollut ikäihmisten palvelurakenteen kehittäminen laatusuosituksen mukaiseksi. Kotihoidon, perhehoidon, omaishoidon ja tehostetun palveluasumisen osuudet ovat kasvaneet suosituksen mukaisesti ja vastaavasti vanhainkotihoitoon sekä pitkäaikaispaikkojen määrä vuodeosastolla on vähentynyt.

Suurin osa ikäihmisistä ei tarvitse säännöllisiä palveluita, mutta monet sairaudet ja toimintakyvyn rajoitteet kuitenkin lisääntyvät iän myötä. Kaikkein vanhimpiin ikäluokkiin kuuluvien määrän kasvu lisää siten väistämättä palvelujen tarvetta. Palvelujen tarpeen kasvua voidaan kuitenkin hillitä määrätietoilla toimenpiteillä. Ikääntyessä toimintakyvyn säilymisessä ja itsenäisesti arjessa selviytymisessä keskeisiä

tekijöitä ovat läheiset ihmissuhteet, hyvä terveys, esteetön sekä turvallinen koti ja ympäristö sekä palveluiden saatavuus. Ikäihmisten palveluiden laatusuosituksen mukaan hyvinvointia ja terveyttä edistävillä palveluilla voidaan lisätä toimintakykyisiä elinvuosia ja siirtää muiden palvelujen tarvetta elinkaarella myöhempään vaiheeseen. Tällä tavoin voidaan parantaa iäkkään ihmisen elämänlaatua ja samalla hillitä mm. sosiaali- ja terveyspalvelujen menojen kasvua.

Tulevina vuosina tulisi yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen kanssa entisestään kehittää monipuolisia asumispalveluita (mm. vuokra-asuminen, yhteisöasuminen, palveluasuminen, välimuotoinen asuminen), kotiin vietäviä palveluita (myös muut kuin sote-palvelut), ikäihmisten neuvontaa ja ohjausta (mm. digipalvelujen käyttöön) sekä järjestää matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, joissa olisi tarjolla niin kulttuuria, liikuntaa kuin ennalta ehkäiseviä sosiaali- ja terveyspalveluitakin.

Lisäksi suurena haasteena on se, kuinka vastataan entistä enemmän kasvavaan ikäihmisten yksinäisyyteen ja tarjotaan mahdollisuuksia osallistua sosiaaliseen toimintaan muuttuneessakin elämäntilanteessa. Monipuolisten palvelujen, liikenneyhteyksien sekä esteettömän ympäristön luominen ja kehittäminen on keskeistä, jotta voidaan tarjota kaikille ikäihmisille mahdollisuus asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Tärkeää on myös tarjota mahdollisuus monipuoliseen harrastus- ja virkistystoimintaan sekä kokea mahdollisimman suurta elämänhallintaa ja osallisuutta myös elämän viimeisinä vuosina.

SeutuLiike-ohjelmassa todetaan, että eläkeikäisillä suosituksia vähäisempi liikkuminen heikentää toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä. Edistämissuunnitelma pyrkii lisäämään eläkeikäisten asiointiliikkumista, liikkumista lähiympäristössä ja liikunnan harrastamista. Nämä seudulliset monialaiset tavoitteet ovat keskeisiä myös Oriveden ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, ja kyseisiin asioihin tulee kaikkien toimialojen panostaa myös tulevina vuosina.

Orivesi on ollut mukana Voimaa Vanhuuteen ohjelmassa vuodesta 2019 lähtien ja tavoitteena on löytää kotona asuvia, vähän liikkuvia, yli 75- vuotiaita liikuntaharrastusten pariin. Voimaa Vanhuuteen- ja Seutuliike-ohjelmien myötä on käynnistetty hanke Liikkuva ORI osana liikunnallisen elämäntavan edistämistä. Hanketyössä on mahdollistettu maksuttomia liikuntaryhmiä, hankittu lainavälineitä, parannettu lähivirkistys- ja liikuntapaikkatietoisuutta sekä luotu kohdennettuja, suurivaikutteisia ohjattuja toimintoa palvelutarjottimelle. Keväällä 2020 aloitettiin tehoharjoittelujaksot, joiden tavoitteena ikäihmisillä on erityisesti lihaskunnan vahvistaminen ja tätä kautta esimerkiksi kaatumisten ehkäisy. Lisäksi tehoharjoittelu toimii myös kuntouttavana toimintana esimerkiksi painonhallinnassa sekä tuki- ja liikuntaelinsairauksien hoidossa ja ennaltaehkäisyssä. Liikuntaneuvonta on myös yksi keskeinen hyvinvointia tukeva palvelu kaiken ikäisten kuntalaisten keskuudessa.

3 Turvallisuus - tärkeä osa hyvinvointia

Hyvinvointia ei voi olla ilman turvallisuutta. Kaupungin tehtävänä on edistää asukkaidensa turvallisuutta osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Turvallisuuden ja turvattomuuden taustalla on monia ns. juurisyitä. Näitä ovat esimerkiksi ihmisten koulutus, toimeentulo, mielenterveys, päihteiden käyttö, osallisuus ja lasten kasvuolosuhteet, joiden edistäminen on kaupungin kaikkien palvelukeskuksien perustehtävä ja jotka nousevat vahvasti esiin myös hyvinvointisuunnitelman vuosien 2022-2025 tavoitteissa. Turvallisuus liittyy kiinteästi myös kaupungin talouteen, maineeseen ja elinvoimaan.

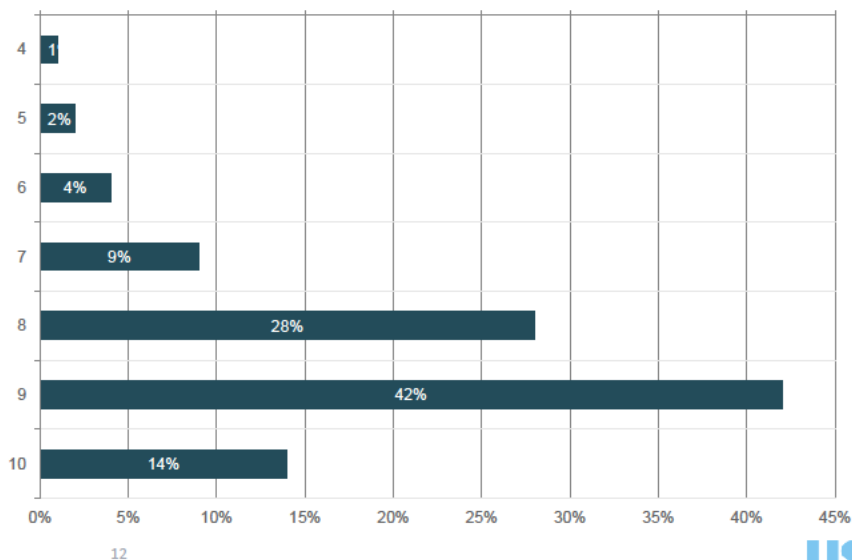
Varsinaisen turvallisuustilanteen lisäksi ihmisten turvallisuuden tunne on merkityksellinen. Tämän vuoksi toimenpiteissä tulee huomioida sekä objektiivinen turvallisuus että yksilöiden subjektiivinen turvallisuuden tunne. Asukkaiden koettu turvallisuuden tunne ei tyypillisesti seuraa mitattavissa olevaa objektiivista turvallisuutta kuten rikos- tai onnettomuustilastoja. Turvallisuuden tunteen kehittymisestä saadaan parhaiten tietoa tekemällä asukkaille säännöllisin väliajoin esimerkiksi kyselytutkimus, jossa selvitetään ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä.

Oriveden kaupunkistrategian uudistamisen yhteydessä tehtiin syksyllä 2021 kuntalaiskysely, jossa tiedusteltiin myös sitä, kuinka turvalliseksi vastaajat kokevat Oriveden. Vastauksien keskiarvo on 8,4 ja yli puolet vastaajista antoivat kiitettävän arvosanan. Turvattomimmiksi itsensä kokivat yli 65-vuotiaat vastaajat.

5. Kuinka turvalliseksi koet Oriveden?

Arvioi kouluarvosanalla 4-10.

Vastaajien määrä: 256

Orivesi sai
turvallisuuden
keskiarvosanaksi
8,4

56 % antoi vähintään
kiitettävän arvosanan

27 % yli 65-vuotiaista
antoi tyydyttävän tai
alhaisemman arvosanan

USO ORIVESI FCG

Kuvio 14. Kuinka turvalliseksi koet Oriveden?

Virallisia tilastoja turvallisuuteen ja turvattomuuteen liittyvistä asioista kerätään vuosittain. Seuraavalla sivulla on yhteenveto muutamista keskeisimmistä poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosien 2016–2021 aikana. Oriveden luvut on merkitty punaisella tai vihreällä sen mukaan ovatko ne parempia vai huonompia kuin koko maan keskiarvo.

Taulukko 9. Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 2016–2021

Indikaattori	Alue	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Alioikeuksissa tuomitut 15 vuotta täyttäneet henkilöt/1 000 vastaavan ikäistä	koko maa	11,4	11,1	11,9	11,7	10,5	-
	Tampereen seutu	14,5	13,8	14,2	16,1	15,1	-
	Ylä-Pirkanmaa	11,1	11,4	11	11,4	14,6	-
	Orivesi	13,6	13,2	9,2	11,7	11,2	-
Poliisin tietoon tulleet liikenne rikokset/1 000 asukasta	koko maa	8,1	8,2	8,8	8,8	10,3	9,0
	Tampereen seutu	7,4	7,6	8,4	7,8	9,2	8,1
	Ylä-Pirkanmaa	6,9	10,3	9,3	10,3	9,4	9,8
	Orivesi	16,8	14,6	16,5	16,3	15,8	19,0
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset/1 000 asukasta	koko maa	3,1	3,2	3,4	3,3	3,7	3,1
	Tampereen seutu	3,1	3,1	3,1	2,9	3,3	2,8
	Ylä-Pirkanmaa	2,2	3,6	3,6	3,7	3	3,1
	Orivesi	4,7	6,6	5,1	6,1	5,6	3,9
Poliisin tietoon tulleet huumaussainien käyttörikokset/1 000 asukasta	koko maa	2,9	3,1	3,5	3,8	4,3	3,5
	Tampereen seutu	3,8	3,8	4,1	4	4,6	3,5
	Ylä-Pirkanmaa	1	1,3	1,7	1,5	1,5	1,3
	Orivesi	2,3	3,1	2,6	2,9	3	2,3
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumaussaineriikokset/1 000 asukasta	koko maa	4,6	5	5,3	5,8	6,7	5,1
	Tampereen seutu	5,2	5,3	5,7	5,7	6,9	4,9
	Ylä-Pirkanmaa	2,2	2,2	2,4	3,2	2,6	2,0
	Orivesi	2,7	4	3	3,6	4,2	2,7
Päihteiden vaikutuksen alaisena tehdyistä rikoksista syyllisiksi epäillyt/1 000 asukasta	koko maa	13,8	13,8	14,1	13,9	15,3	13,0
	Tampereen seutu	16	17,3	15,8	15,9	16,6	14,1
	Ylä-Pirkanmaa	9,5	12,2	13,4	12,9	9,8	10,8
	Orivesi	17,4	20,2	14,4	17,7	14,2	12,4
Päihteiden vaikutuksen alaisina tehdyistä väkivaltarikoksista syyllisiksi epäillyt/1 000 asukasta	koko maa	2,3	2,1	2	1,9	1,8	1,6
	Tampereen seutu	2,4	2,5	2,2	2,2	1,9	1,8
	Ylä-Pirkanmaa	2,6	4,3	1,8	2,7	1,6	1,8
	Orivesi	2,5	3,6	1,2	3,4	2,2	1,2
Poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset/1 000 asukasta	koko maa	41,8	38,2	37,5	39,1	46,3	40,3
	Tampereen seutu	46,1	41,6	39,1	42,1	51,7	40,9
	Ylä-Pirkanmaa	24,1	17,7	17,9	18,9	20,3	21,3
	Orivesi	27,8	17,8	18,4	20,9	18,5	23,4
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset/1 000 asukasta	koko maa	6,6	6,5	6,5	6,6	6,5	6,6
	Tampereen seutu	6,4	6,4	6,4	6,7	6,3	5,9
	Ylä-Pirkanmaa	6,7	5,3	5,6	4,6	3,9	5,1
	Orivesi	7,2	4,2	7,8	4,9	6,3	4,8

Monen rikoksen osalta kappalemäärät ovat Orivedellä suhteellisen pieniä ja tämän vuoksi vuosittaiset prosentuaaliset vaihtelut ovat suuria, joten lukuja kannattaa tarkastella pidemmän aikajakson keskiarvona.

Liikenne rikosten ja rattijuopumuksien määrää tulkittaessa tulee huomioida se, että kaikki yksityisellä Oriveden alueella todetut rikokset tilastoituvat Oriveden lukuihin ja on ymmärrettävää, että näiltä osin tilastoluvut ovat Orivedellä selvästi koko maan keskiarvoa suuremmat tuhatta asukasta kohti laskettuna.

Ilahduttavaa on, että poliisin tietoon tulleita omaisuusrikoksia, huumausaineiden käyttörikoksia sekä muita huumausainerikoksia on Orivedellä koko tarkastelujakson ajan ollut selvästi vähemmän kuin koko maassa keskimäärin.

3.1 Liikenneturvallisuus

Liikenneturvallisuustyö

Oriveden kaupungin liikenneturvallisuussuunnitelma valmistui vuonna 2013 osana Ylä-Pirkanmaan kestävän ja turvallisen liikkumisen suunnitelmaa. Suunnitelman aikana kaupunkiin perustettiin myös poikkihallinnollinen liikenneturvallisuustyöryhmä, joka on kokoontunut vuosittain 2–3 kertaa. Sittemmin työryhmän nimi on muuttunut liikkuminen ja liikenneturvallisuus -työryhmäksi. Työryhmän tehtävänä on ideoida ja koordinoita käytännön toimia liikenneturvallisuustilanteen parantamiseksi. Myös kävelyn ja pyöräilyn edistämistoimet kuuluvat työryhmän toimintaan. Erilaisia toimenpiteitä liikenneturvallisuuden edistämiseksi tehdään ympäri vuoden aktiivisesti eri hallinnon aloilla sisältäen mm. liikenneympäristöön liittyviä hankkeita, viestintää ja liikennekasvatusta. Vuonna 2023 myös kävelyn ja pyöräilyn kehittämissuunnitelma päivitetään. Työn ohjausryhmä toimii moniammatillinen liikenneturvallisuustyöryhmä.

Kaupunki on myös ollut mukana ns. liikenneturvallisuuskoordinaattorityössä vuodesta 2014 alkaen (nykyinen hanke kattaa vuodet 2022–2023). Koordinaattorihankkeen tavoitteena on tukea kuntien liikenneturvallisuustyöryhmän toimintaa ja käytännön liikenneturvallisuustyön toteutusta (erityisesti liikennekasvatus ja viestintä). Koordinaattori vastaa lisäksi seudun ja kuntien liikenneturvallisuustilanteen ja toimenpiteiden seurannasta. Liikenneturvallisuuskoordinaattorihankkeen myötä on mm. seurattu vuosittain liikenneturvallisuussuunnitelman toimenpiteiden toteutumista. Viimeisin isompi toimenpidelistojen tarkistus tehtiin vuonna 2020, jolloin myös tehtiin kuntalaisille liikenneturvallisuuskysely.

Liikenneturvallisuustilanne Orivedellä

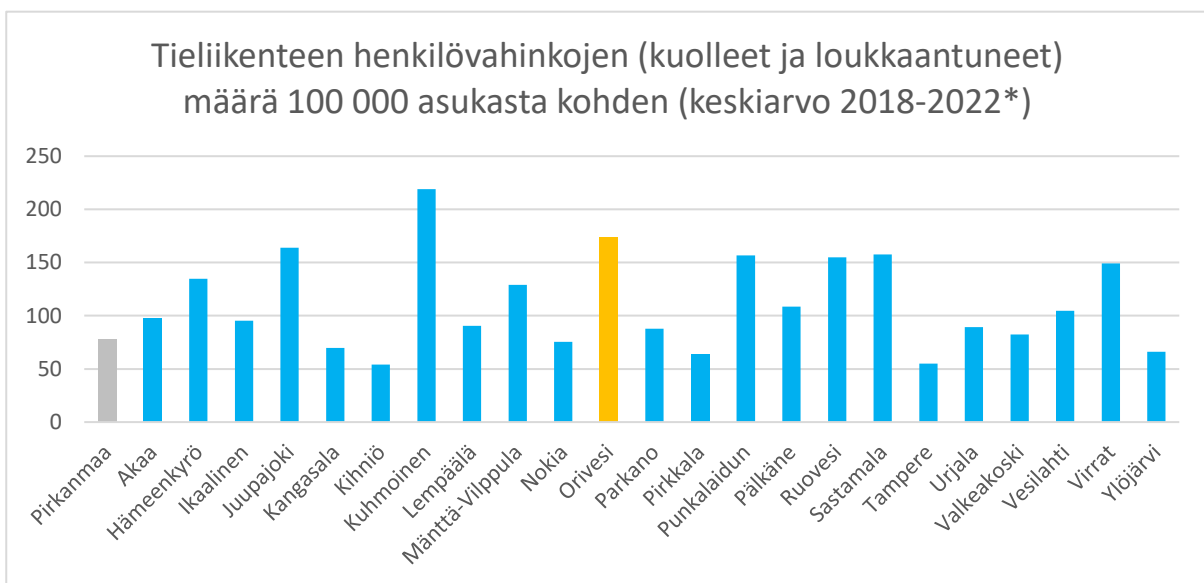
Tilastokeskuksen tieliikenneonnettomuustilastojen perusteella Oriveden kaupungin alueella tapahtuu vuosittain keskimäärin 43 liikenneonnettomuutta. Henkilövahinkoon johtaneita onnettomuuksia tapahtuu vuosittain keskimäärin 12. Vuosittain liikenneonnettomuuksissa on menehtynyt keskimäärin kaksi ja loukkaantunut 14 henkilöä (yhteensä 79 uhria vuosina 2018–2022).

Kuluttavoittain tarkasteltuna Orivedellä tieliikenteessä kuolleista ja loukkaantuneista 67 % on ollut liikenteessä henkilö-/pakettiautolla. Mopo- ja moottoripyöräonnettomuuksien osuus on 15 % ja jalankulkija- ja pyöräilijäonnettomuuksien osuus 9 %. Liikenneonnettomuuksien uhreista 25 % on nuoria (15–24-vuotiaita), mikä on ikäryhmän väestöosuuteen nähden korkea osuus. Nuorten onnettomuusriski on korkea myös valtakunnallisesti. Muut riskiryhmät Orivedellä ovat 45–54-vuotiaat (16 % uhreista) sekä yli 64-vuotiaat, jotka muodostavat 11 % uhreista.

Suhteutettuna 100 000 asukasta kohden Oriveden tieliikenneonnettomuusmäärä liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden osalta on viimeisten viiden vuoden aikana yli kaksinkertainen Pirkanmaan verrattuna ja toiseksi korkein kaikista Pirkanmaan kunnista.

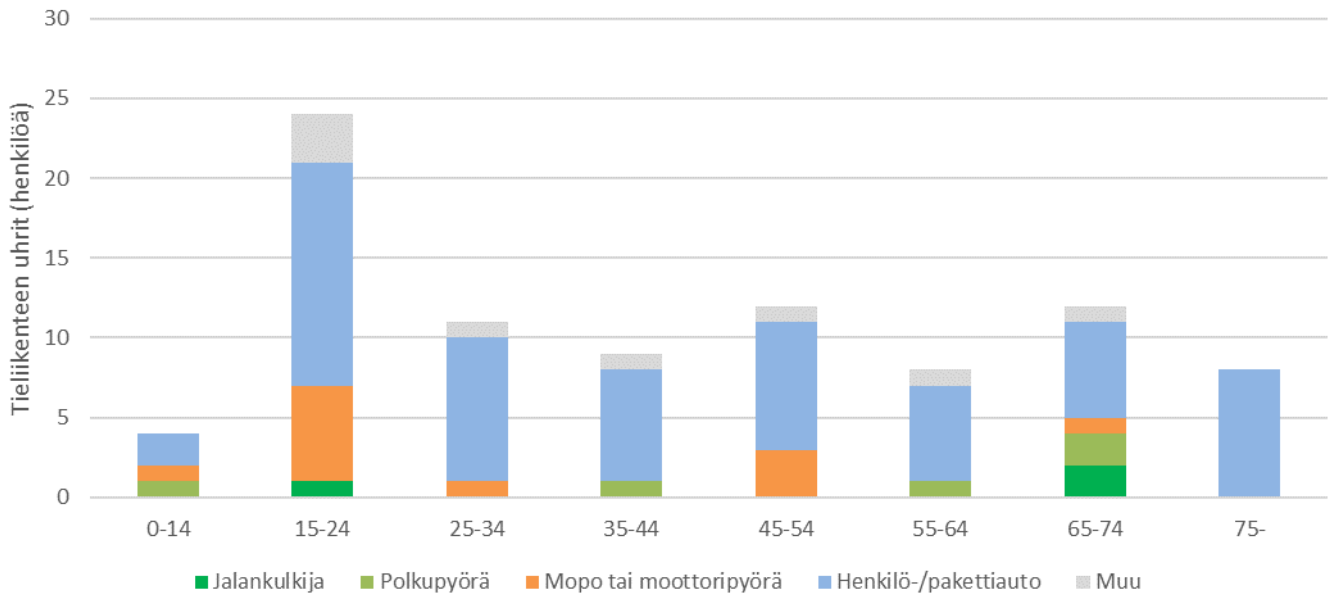
Taulukko 10. Tieliikenneonnettomuudet Oriveden kaupungin alueella (* v. 2022 tiedot ennakkotietoja). Lähde: Tilastokeskus

	kuolemaan johtaneet onnettomuudet	loukkaantumiseen johtaneet onnettomuudet	omaisuusvahinko-onnettomuudet	onnettomuudet yhteensä	kuolleet (hlöä)	loukkaantuneet (hlöä)
2018	2	14	35	51	2	22
2019	0	13	37	50	0	18
2020	2	10	33	45	2	15
2021	3	7	28	38	3	8
2022*	1	7	24	32	1	8
keskiarvo	2	10	31	43	2	14

Kuvio 15. Tieliikenteen henkilövahinkojen määrä 100 000 asukasta kohden Pirkanmaan eri kunnissa 2018–2022.

Tieliikenteessä kuolleet ja loukkaantuneet ikäryhmittäin ja kulkutavoittain Orivedellä 2017-2021* (N=88)

Kuvio 16. Tieliikenteessä kuolleet ja loukkaantuneet ikäryhmittäin ja kulkuneuvoittain Orivedellä 2017–2021

4 Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja sen toteutuminen Orivedellä

Kunnissa kulttuurihyvinvoinnin edistämisen toimeenpanon ja seurannan tulisi nivoutua osaksi hyvinvointikertomustyötä. Pirkanmaan alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman tavoite on mahdollistaa kulttuuristen oikeuksien toteutuminen kaikille pirkanmaalaisille ja siten kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Suunnitelma on tarkoitettu käytännön työkaluksi sekä päätöksenteossa että käytännön tasolla. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma on keskeinen osa alueellisen hyvinvointikertomuksen toimeenpanoa.

Monimuotoiset kulttuurihyvinvointipalvelut tukevat kaikkien väestöryhmien yhdenvertaista toimijuutta ja osallisuutta. Tämä tarkoittaa yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua kulttuuri- ja taidepalveluihin sekä kehittää ja toteuttaa itseään ja yhteisöään taiteen ja kulttuurin keinoin. Kulttuurihyvinvoinnin toteuttamisessa korostuu taide- ja kulttuuritoimijoiden ammattimainen ja pitkäjänteinen yhteistyö muiden toimialojen kanssa. Organisaatiotasolla kulttuurihyvinvoinnin luomiseen tarvitaan mukaan niin julkinen sektori, yritykset kuin järjestöt ja yhdistyksetkin.

Toimijoiden yhteisenä tavoitteena tulee olla monimuotoiset kulttuuripalvelut, jotka palvelevat eri väestöryhmien tarpeita ja ovat muokattavissa erilaisiin toimintaympäristöihin. Tärkeää on myös varmistaa jo olemassa olevien hyvien toimintamallien ja käytäntöjen jatkuminen, juurtuminen ja leviäminen. Erittäin tärkeä on huolehtia, että kulttuuriset oikeudet toteutuvat niillä ihmisillä, joiden mahdollisuudet hakeutua itse näiden palvelujen pariin on maantieteellisesti, fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti tai kielellisesti rajoittunutta.

Kulttuurihyvinvointi tulee kunnissa nähdä kaikkien toimialojen yhteisenä asiana. Kunta voi monipuolistaa kulttuurihyvinvoinnin palvelusisältöjä yhdessä kolmannen sektorin ja taiteen ammattilaisten kanssa.

Poikkisektorinen yhteistyö vaatii sektoreiden välistä keskustelua arvoista, yhteistä tavoitteiden asettamista, käytettävien menetelmien avaamista, palvelukumppanuutta palvelun suunnittelussa sekä tehdyn toiminnan yhteistä arviointia. Jotta yhteistyö voi kehittyä ja juurtua, tulee siitä laatia sopimus ja kirjata toiminta molempien osapuolten talous- ja toimintasuunnitelmaan ja muihin keskeisiin asiakirjoihin. Poikkisektorisessa toiminnassa kulttuurihyvinvointitoiminnan rahoituksen tulisi tulla molemmilta sektoreilta, koska molemmat osapuolet toteuttavat yhteistyössä keskeisiä toimialansa tavoitteita ja hyötyvät siitä. Alkuun toimijat voivat päästä kirjaamalla kunkin sektorin vuosisuunnitelmaan tavoitteen ja kulttuurihyvinvoinnin palvelusisällön, jolla pyritään lisäämään hyvinvointia henkilöillä, joiden toimintakyky on alentunut tai joiden kulttuuriset oikeudet eivät toteudu.

Kunnan kulttuuritarjonnan tulee huomioida eri väestöryhmät. Kuntien on lisättävä taide- ja kulttuuripalveluja yksinäisyyden riskiryhmiin kuuluville eli yksineläville, yksinhuoltajille, maahanmuuttajille, työttömille ja työkyvyttömyyseläkkeellä oleville. Useimmiten toimintakäytäntöjen muuttaminen ei vaadi lisää henkilöresursseja, vaan tekemistä toisin.

4.1 Toimenpide-ehdotukset kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi

Ihmisten yhdenvertaisen osallisuuden taiteeseen ja kulttuuriin varmistamiseksi ja kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan seuraavia toimenpiteitä:

- Mahdollistetaan jokaiselle ihmiselle osallistuminen taiteeseen ja kulttuuriin vähintään 100 minuutin ajan viikossa
- Maakuntaudistuksen jälkeen maakunnan tehtävänä on turvata ihmisten kulttuuriset oikeudet osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja
- Kunnat ottavat taiteen ja kulttuurin osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä
- Maakunta, kunnat ja kolmas sektori tekevät yhteistyötä kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi
- Sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyössä lisätään taiteen ja kulttuurin käyttöä
- Taide- ja kulttuuripalvelut parantavat saavutettavuuttaan
- Taide ja kulttuuri toimivat yhteiskunnan kehittäjänä yhteistyössä eri toimialojen kanssa
- Ihmisten omaehtoiselle kulttuuritoiminnalle luodaan lisää mahdollisuuksia
- Tietoa kulttuurihyvinvointipalveluista kootaan yhteen
- Lisätään kulttuurihyvinvoinnin koulutusta ja tutkimusta
- Mahdollistetaan taiteen ja kulttuurin ammattilaisille vakaammat työolot

Kulttuurihyvinvoinnin edistämisen seuranta ja arviointi on tärkeää tavoitteiden ja toimenpiteiden vaikutusten arvioimiseksi.

Pirkanmaan alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman pohjalta Orivedellä:

- Perustettiin työryhmä eri alojen/tahojen edustajista, jotka kumppanuuspöytä-periaatteella ryhtyvät työstämään Oriveden kulttuurihyvinvointia edistäviä toimenpiteitä. Työryhmä toimii hyvinvointiryhmän alaisena työryhmänä.
- Kartoitettiin olemassa olevat suunnitelmat ja sen suosituksia tukevat käytännöt/huomiota tarvitsevat osa-alueet
- Työryhmässä etsitään uusia mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä ja edistää kulttuurin hyvinvointivaikutuksia
- Kukin työryhmän jäsen toimii oman alueensa asiantuntijana ja tiedonvälittäjänä

Poikkihallinnollinen ydinryhmä aloitti kokoontumiset alkuvuonna 2018 kulttuurihyvinvoinnin teeman alla ja myöhemmin päätettiin ryhmän toimintamallina testata kumppanuuspöytäperiaatetta.

Kulttuurihyvinvoinnin kumppanuuspöytään kootaan osallistujat avoimella kutsulla. Kumppanuuspöytä toimii yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaan, jotka laadittiin 19.9.2018 kumppanuuspöytätyöskentelyn käynnistyessä. Ydinryhmäksi kullakin kokoontumiskerralla on ollut lisäksi tavoitteena koota eri alojen edustajia. Kokoavana nimittäjänä on ollut kokoontua yhteisen kulttuurihyvinvointiteeman äärelle, jossa keskitytään Pirkanmaan alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman suositusten mukaisten toimien kartoitukseen, suunnitteluun ja toteuttamiseen laajaa yhteistyötä hyödyntäen. Kumppanuuspöytä toimii kaupungin hyvinvointiryhmän alaisena vapaana kokoonpanona, joka kerää, jakaa ja kehittää tietoa ja ajatuksia kulttuurihyvinvoinnista. Tavoitteena on eri toimijoiden välisen suunnitelmallisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen kehittäminen kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi Orivedellä. Koollekutsujana toimii kansalaisopiston rehtori/kulttuurijohtaja. Kulttuurihyvinvoinnin kumppanuuspöydän asiat on koottu muistioineen kaupungin verkkosivuille Osallistu ja vaikuta -osioon. Samassa yhteydessä voi myös seurata asioiden etenemistä. Kulttuurihyvinvoinnin kumppanuuspöytä ei kokoontunut vuonna 2022 mm henkilöstötilanteen vuoksi.

Orivesi on mukana kesällä 2021 käynnistyneessä ”Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjaus Pirkanmaalla”-hankkeessa. Hankkeen toteuttajina ovat 19 Pirkanmaan kuntaa sekä Pirkanmaan sairaanhoitopiiri.

Hankkeen tavoitteena on

- Kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden parantuminen.
- Kulttuurihyvinvoinnin roolin vahvistuminen osana kuntien lakisääteistä hyvinvoinnin- ja terveyden edistämistyötä.
- Käytäntöjen ja toimintamallien kehittäminen hankekuntiin asukkaiden ohjaamiseksi kulttuurihyvinvointipalveluiden piiriin mm. sote-palveluista käsin.
- Em. käytäntöjen ja toimintamallien käyttöönotto ja johtaminen.
- Suunnitelman tekeminen kulttuurihyvinvoinnin roolin vahvistamiseksi erikoissairaanhoidossa.

Vuoden 2022 aikana hankkeessa pilotoitiin kunnissa kulttuurihyvinvoinnin palveluohjauksen toimintamalleja. Orivedellä pilotointi kohdistui työllisyyspalveluiden ja kansalaisopiston yhteistyönä toteutettuun opintohakemusten hakulomakkeiden jakamiseen työttömille työnhakijoille asiakasohjauksen kautta. Tavoitteena oli aktivoida kyseistä kohderyhmää osallistumaan matalankynnyksen, elämänlaatua edistävään kurssitoimintaan kansalaisopistossa. Vuoden 2022 aikana lomakkeita jaettiin 20 ja niistä vain kaksi palautui kansalaisopiston rehtorille. Pilotti jatkuu vuoden 2023 puolelle, jolloin arvioidaan kokonaistilanne.

Lisäksi hankkeen avustuksella käynnistettiin loppuvuodesta kulttuuriluotsitoimintamallin suunnittelu ja sen periaatteiden hahmottelu Orivedellä.

4.2. Taide- ja kulttuurikasvatus

Taide- ja kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuurikipinä

Kulttuurikipinän tavoitteena on taata kaikille oppilaille yhtäläiset oikeudet taiteeseen ja kulttuuriin. Taide- ja kulttuurikasvatussuunnitelma tukee koulujen ja kulttuuritoimijoiden yhteistyötä ja tekee siitä systemaattista ja suunnitelmallista. Kulttuurikipinä on osa koulujen lukuvuosisuunnitelmaa ja taidekasvatusta.

Kulttuurikipinän koordinointi siirtyi syksyllä 2022 kirjastonjohtajan vastuulle. Koska muutos tapahtui lukuvuoden jo käynnistyttyä, pääsi Kulttuurikipinän toteutus alkamaan tavanomaista myöhemmin. Lisäksi osa koulujen ja varhaiskasvatuksen kulttuurivastaavista oli vaihtunut, joten aloitusta hidasti myös ryhmän kokoonpanon selvittäminen. Lukuvuoden 2022–2023 teemaksi valittiin Lasten Pirkkaset -lastenkulttuurikuukauden teema ”monenlaista erilaista”. Syksyn ensimmäisessä kokouksessa pohdittiin perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kulttuurivastaavien kanssa, miten kukin aihetta lähestyy. Se tuntui monesta vaikealta, koska se oli niin iso ja abstrakti. Koulut päättivät sitoa teeman Oriveden koulujen 150-vuotisjuhlaan, varhaiskasvatuksessa näkökulma oli erilaiset kaverit. Aiheen pohjalta koulussa tehtyä taidetta oli esillä kirjastossa viikolla 50 / 2022, lisäksi keväälle varattiin näyttelyajat varhaiskasvatukselle viikolle 11/2023 ja kouluille viikolle 18 / 2023.

5 Hyvinvointisuunnitelma vuosille 2022–2025 ja arviointi vuoden 2022 osalta

ELINTAVOILLA FYYSISTÄ JA PSYKKISTÄ HYVINVOINTIA			
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi
<p>Lisätään lasten, nuorten ja perheiden ruokailoa ja parannetaan ruokatottumuksia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ruoka- kulttuuri- ja liikuntakasvatus on sisällytetty varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmaan - Ruokakasvatuksen kehittämiseen ja arviointiin hyödynnetään Nykytila.fi -itsearviointityökalua - Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ikäryhmäkohtaisten suosituksia: <ul style="list-style-type: none"> - Ruokapalvelut täyttävät sydänmerkkikriteerit - Kouluille ja päiväkodeille haetaan ruokadiplomit - Kouluissa ja päiväkodeissa otetaan käyttöön ruokaraadit jokaiselle toimipisteelle ja toimitaan niiden mukaan - Neuvokas perhe toimintamalli on käytössä - Ruokakasvatus on osana vasukeskusteluja (lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu). - Ateriapalvelut järjestävät vuosittain teemapäivät varhaiskasvatuksen yksiköihin ja alakouluihin. Aiheena esim. tutustuminen erilaisiin kasviksiin ja marjoihin. Toimitaan suunnitellun vuosikellon mukaan. - Varhaiskasvatuksessa lapset otetaan mukaan ruuan ja välipalojen valmistukseen mahdollisuuksien mukaan. - Lisätään kasvisruokapäiviä ruokalistalle. Yhteiskoululla kasvisruokavaihtoehto tarjolla joka päivä. - Yläkoululaisten motivointi aamupalan ja koululounaan syöntiin (kouluterveyskyselyn tulokset), mm. 7-luokkalaisten ravitsemusinfo, nuorten ja perheiden tiedotus, kyselyt oppilaille, ruokalan viihtyvyyden parantaminen 	<p>kasvatus- ja opetuspalvelut ateriapalvelut</p>	<p>sisältyy varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmaan: kyllä</p> <p>itsearviointityökalu käytössä: ei</p> <p>suositukset käytössä: kyllä kyllä kyllä osittain, kehitystyö jatkuu v. 2023–2024 kyllä osittain, kehitystyö jatkuu v. 2023–2024</p> <p>toimintamalli käytössä: ei ruokakasvatus osana vasukeskustelua: kyllä teemapäivät järjestetty: kyllä</p> <p>kasvisruokapäivien määrän kehitys: kasvisruokavaihtoehto tarjolla joka päivä</p> <p>kouluterveyskyselyn tulokset;</p> <ul style="list-style-type: none"> - syö aamupalan joka päivä, 73 % (4–5 lk.), 64 % (8-9.lk), 71 % (lukio 1-2 lukio)

	<ul style="list-style-type: none"> - Nuorisotiloissa ja nuorten starttivalmennuksessa valmistettavassa ruuassa huomioidaan ravitsemussuositukset ja suosituksista keskustellaan yhdessä nuorten kanssa. - Yhteistyön kehittäminen ravitsemusterapeutin kanssa, henkilöstön koulutukset - Rakennetaan ja otetaan käyttöön lasten, nuorten ja lapsiperheiden elintapaohjauksen palvelupolku ja -tarjotin - Alaikäisten energiajuomien käytön vähentäminen, mm. yhteistyö paikallisten elintarvikeliikkeiden kanssa, nuorten ja perheiden tiedotus - Yhteistyön kehittäminen 3. sektorin toimijoiden (mm. Martat, Sydänyhdistys) kanssa, esim. kohdennetut ruokakurssit, tempaukset 		<ul style="list-style-type: none"> - syö koululounaan koulupäivinä, 73 % (4–5 lk.), 64 % (8-9lk.), 84 % (1–2.lukio) - syö kasviksia koululounaalla, 58 % (4–5 lk), 39 % (8-9lk), 43 % (1-2 lukio) - karkkia, limsaa päivittäin tai lähes päivittäin: 14 % (8-9lk), 10 % (1–2 lukio) <p>ravitsemusterapeutin järjestämät henkilöstökoulutukset, tilaisuudet 0 kpl/v palvelupolku/tarjotin tehty: kyllä (osana sähköistä perhekeskusta)</p> <p>kouluterveyskysely tulokset;</p> <ul style="list-style-type: none"> - energiajuomien käyttö päivittäin tai lähes päivittäin, 12 % (8–9 lk). 5 % (1–2 lukio) <p>Nuorten starttivalmennuksessa kiinnitetty huomiota ruuan terveys-suosituksiin ja tehty yhteistyötä Marttojen kanssa 3krt/vuosi.</p>
<p>Parannetaan ikäihmisten toimintakykyä sekä panostetaan yksinäisyyden torjuntaan</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kaupungin liikuntaneuvonnan palveluketju on kunnossa - Kaupungilla on käytössä Voimaa vanhuuteen -toimintamalli - Järjestetään ikäihmisille monipuolisesti erilaisia tilaisuuksia, tapahtumia ja retkiä yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa - Ikäihmisille tarjotaan edullisia tai maksuttomia kulttuurin ja liikunnan osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia. -Kotihoidon kuvapuhelinpalveluissa kannustetaan erilaisiin etäryhmiin osallistumiseen - Lisätään yhteistyötä järjestöjen kanssa yhteisten toimintamallien luomiseksi, esim. vertaisohjaajatoiminnan, liikuntaluotsi, kulttuuriluotsi, ulkoiluttajakaveri toiminnan käynnistäminen - Uusien ikäihmiset ja lapset yhdistävien toimintamallien kehittäminen yhteistyössä 3. sektorin kanssa (mm. lukumummo/vaari) - Lähitorin toiminnan kehittäminen ja tekeminen tunnetuksi yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa 	<p>elämänlaatu palvelut Tampere yt-alue/ ikäihmisten palvelut, ateriapalvelut</p>	<p>palveluketju käytössä: kyllä toimintamalli käytössä: kyllä</p> <p>tilaisuuksien, retkien ym. määrä: 12kpl/v</p> <p>Kansalaisopisto on alentanut senioreille suunnattujen kurssien hintaa</p> <p>luotsitoiminta käytössä: ei, kulttuuriluotsitoiminta käynnistymässä v. 2023–2024</p> <p>uusia toimintamalleja kehitetty: ei</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Ikäihmisten digitaitojen vahvistaminen (mm. matalan kynnyksen neuvontapalvelut, koulutus) - Ravitsemushoidon ja ruokailun laatukäytännöt sisältyvät kaikkiin kunnan vastuulla oleviin ikäihmisten palveluihin. - Ruokapalvelu ja ruokailu toteutuu Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ikäihmisten suosituksen mukaan. Seurataan säännöllisesti 75 vuotta täyttäneiden ja kaikkien vajaaravitsemusriskiin kuuluvien ravitsemustilaa - Ikäihmisten asumisyksiköissä otetaan käyttöön toiveruokapäivät - Ikäihmisten asumisyksiköissä asukkaat otetaan mukaan ruuan ja välipalojen valmistukseen mahdollisuuksien mukaan ja tuetaan itsenäiseen ruokailuun - Rakennetaan ja otetaan käyttöön ikäihmisten elintapaohjauksen palvelupolku ja -tarjotin 		<p>matalan kynnyksen neuvontapiste käytössä: kyllä. Mukanetti toimii 3 toimipisteessä</p> <p>laatukäytännöt, suositukset käytössä: kyllä ravitsemustilan seuranta: kyllä</p> <p>toiveruokapäivät käytössä: kyllä</p> <p>palvelupolku/tarjotin tehty: ei</p>
<p>Edistetään kuntalaisten mielenterveyttä ja yksilön resilienssiä</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Arkeen Voimaa -itsehoidon ryhmätoimintamalli toimii kunnassa - Mieli.fi - Hyvän mielen kunta -tarkistuslista toteutuu - Kunnassa on toimintamalli kulttuuriryöntekijöiden ja soten yhteistyöstä - Hyvinvoiva koululainen -materiaali käyttöön kouluilla - Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmien ja toimintamallien päivittäminen säännöllisesti varhaiskasvatuksessa ja kouluissa - Sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen kehittymistä varhaiskasvatuksessa ja koulussa edistetään eri menetelmien ja materiaalien avulla - Hyvinvoinnin vuosikello käytössä kouluissa ja laajennetaan käyttöä myös varhaiskasvatukseen - Positiivinen pedagogiikka käytössä kouluissa ja varhaiskasvatuksessa - Perheohjaamo Silmukan toiminnan vakiinnuttaminen, käytössä koko perusopetuksessa - Opiskeluhoito mukana Viva-projektissa, IPC-menetelmän juurtuminen osaksi nuorten mielenterveysoireiden perustason hoitoa - Orivesi on mukana vaativan erityisen tuen verkostossa - Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien nepsy-osaamisen lisääminen - Nepsyvalmentajien määrän lisääminen peruspalveluihin - Lisätään kotihoidon- ja asumispalveluiden päihde- ja mielenterveystyön osaamista 	<p>hyvinvointikoordinaattori kulttuuripalvelut, Tampere yt-alue/ikäihmisten palvelut kasvatus- ja opetuspalvelut</p>	<p>toimintamalli käytössä: ei tarkistuslista toteutuu: ei toimintamalli käytössä: kyllä materiaali käytössä: kyllä</p> <p>eri menetelmät ja materiaalit käytössä: kyllä hyvinvoinnin vuosikello käytössä kouluissa ja vakassa: kouluilla kyllä, vakassa ei pos.pedagogiikka käytössä kouluissa ja vakassa: kyllä</p> <p>IPC-ohjaajien määrä: 1 kpl osallistuminen verkostoon: kyllä nepsy-koulutuksien määrä 1–2 kpl/v nepsyvalmentajien määrä Typa 1 nepsyvalmentaja, 1 uusi kouluttautumassa 2023</p>

<p>Liikunnallisen elämäntavan tukeminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Omatoimiseen liikkumiseen kannustavien liikuntapaikkojen ja leikkikenttien rakentaminen sekä kunnossapito/peruskorjaus - Merkittyjen reittien ylläpitäminen ja kehittäminen siten, että reiteillä luvat, opasteet ja rakenteet (pitkospuut, laavut, nuotiopaikat yms.) ovat kunnossa - Lasten uimakoulut, lisätään ohjattua uimarantatoimintaa kesällä - Uusien harrasteryhmien kehittäminen ja koko perheen harrastukset esim. perheliikuntaryhmät, retket - Liikuntaneuvonnan vakiinnuttaminen ja markkinointi kuntalaisille - Vähävaraisten työikäisten kuntalaisten liikunnallisen harrastuksen tukeminen (mm. työllisyyspalvelujen asiakkaat, a-kilta) - ”Höntsiryhmien” kehittäminen yhdessä urheiluseurojen ja muiden toimijoiden kanssa - Monipuolinen ja jatkuva tiedotus eri harrastusmahdollisuuksista sekä liikuntapaikoista (mm. kirjaston hyödyntäminen) - Kirjaston liikuntavälinelainauksen kehittäminen ja tiedotuksen lisääminen - Ilmaisten ja edullisten liikuntatilojen tarjoaminen ryhmien käyttöön - Liikuntahalli käyttö ilmaista alle 18-vuotiaille - Liikkumista estävät käytännöt pois varhaiskasvatuksesta; toiminnallisuuden lisääminen oppimistilanteisiin sekä toiminnallisen oppimisen lisääminen perusopetuksessa. - Koulu- ja työmatkaliikunnan edistäminen, arkiliikunnan lisääminen tempauksilla (mm. kilometrikisat) - Tiedotus liikkumattomuuden seuraamuksista yksilötasolla sekä kunnan kustannuksista - Käynnissä olevien hankkeiden (mm. Harrastamisen Suomen malli, Liikkuva opiskelu, Liikunnallisen elämäntavan edistäminen) tuloksien juurruttaminen arkeen 	<p>tekniset palvelut</p> <p>liikuntapalvelut kasvatus- ja opetuspalvelut</p>	<p>Kuntalaiskysely olosuhteista tehty 2022 Virkistysreittien kävijämäärä koko alueella: arvio n 40 000 / vuosi</p> <p>Lasten uimakoulut toteutuvat uutta toimintaa, retkiä ym. aloitettu hankkeiden avulla</p> <p>Osallistujamäärät jo korona edeltävällä tasolla, uimahallin kävijämäärät ennätysissä loppuvuodesta 2022. Liikuntapalvelujen kokonaiskävijämäärä n 117 000.</p> <p>Ohjatun toiminnan osallistujat yhteensä n. 7500.</p> <p>Työllisyyspalvelujen liikuntapalvelujen käyttömäärä 217 käyntiä/v</p> <p>kirjaston liikuntavälineiden lainauksien määrän kehitys ollut kasvava, maastopyöriä lisättiin 3kpl ilmaiset liikuntatilat ryhmien käytössä: kyllä</p> <p>tempaukset: henkilöstön kilometrikisat, kuntalaisten kilometrikisat / kyllä</p> <p>kouluterveyskysely: - vähintään tunnin päivässä liikkuvat, 54 % (4-5lk), 20 % (8-9 lk), 19 % (1-2 lukio)</p> <p>tulokset jäävät osaksi toimintaan hankkeen päätyttyä: kyllä</p>
--	---	--	--

OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN			
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi
Vaikutetaan EVA-menetelyn kautta	- Kaupungilla on kirjallinen toimintaohje päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin toteuttamisesta (TEAvisari/Kuntajohto/ Johtaminen)	johtoryhmä	toimintaohje laadittu: ei
Edistetään sosiaalista osallistumista	- Kaupungin talousarviossa on määritelty kuntalaisten osallisuuden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet (TEAvisari/Kuntajohto/ Osallisuus) - Osallistetaan kuntalaiset mukaan kulttuuria, liikuntaa ja ravitsemusta koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon -Vertaisohjaajatoiminnan, liikuntaluotsi, kulttuuriluotsi sekä ulkoiluttajakaveri toiminnan käynnistäminen osallisuuden ja osallistumisen vahvistamiseksi. - Erätauko- menetelmän käyttöönotto - Lähitori-mallin ja kumppanuuspöytätoimintamallin kehittäminen - Osallistuvan budjetoinnin kehittäminen - Monipuolinen matalankynnyksen tapahtumatarjonta ja siitä tiedottaminen - Eri ikäisten matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen kehittäminen yhdessä 3.sektorin kanssa ja niistä tiedottaminen - Järjestöyhteistyön ja vapaaehtoistyön koordinoitumisen vakiinnuttaminen ja uusien vapaaehtoistyön mallien kehittäminen yhdessä 3. sektorin kanssa (esim. koiravierailut, tapahtumakohtainen osallistuminen) - Erityisryhmien sosiaalisen osallisuuden tukeminen (mm. ohjattu ryhmätoiminta, erityisryhmien tapahtumien, retkien ja kerhojen taloudellinen tukeminen Valtiokonttorin perintövaroilla) - Kehitetään ja lisätään erityisryhmien liikunta- ja harrastusmahdollisuuksia	talous- ja hallintopalvelut elämänlaatupalvelut ateriapalvelut	on määritelty talousarvioon: ei eri osallistamismenetelmät käytössä: kyllä luotsitoiminta käytössä: ei, kulttuuriluotsitoiminta suunnitteilla erätaukokoulutukseen osallistuneiden määrä: 0 lähitori- ja kumppanuuspöytätoiminta käytössä: kyllä osallistuva budjetointi käytössä: kyllä, osittain (nuorisopalvelut toteuttavat toiminnassaan, liikuntapalvelut osittain mm. seurafoorumin ja kuntalaiskyselyiden kautta) Työllisyyspalveluissa pidetty vuonna 2022 8 krt budjettityöpaja valmentautujille kohtaamispaikkojen määrä: 5 kpl koordinointitoiminta järjestetty: ei erityisryhmien määrä: kansalaisopisto 4 kpl, liikuntapalvelut 2, seurojen erityisryhmille kohdennettua toimintaa avustetaan liikuntapalvelujen toimesta.
Edistetään yhteiskehittämisen menetelmien käyttöä	- Kaupungin hyvinvointiryhmässä on nuorisovaltuuston/ vanhusneuvoston/ vammaisneuvoston edustaja - Kokemusasiantuntijat ja asiantuntijaraadit ovat mukana kunnan palvelujen suunnittelussa - Kaupunki on mukana Pirkanmaan kulttuurihyvinvoinnin Taikusydän-verkostossa - Yhdistysrehvien ja Seurafoorumin toimintaa kehitetään	hyvinvointikoordinaattori kaikki palvelukeskukset kulttuuripalvelut Liikuntapalvelut ja kansalaisopisto	hyvinvointiryhmässä ko. edustajat: ei kokemusasiantuntijoita, raateja käytössä: kyllä mukana Taikusydän-verkostossa: kyllä Yhdistysrehvien ja Seurafoorumin osallistujamäärä n. 40, kokousten määrä 2kpl/vuodessa

TURVALLINEN ELINYMPÄRISTÖ			
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi
Vähennetään lapsiperheiden eriarvoisuutta	<ul style="list-style-type: none"> - Kaupungilla on käytössä toimintamalli (esim. nuorisopassi), jolla lapsille ja nuorille tarjotaan kohdennetusti mm. kulttuuritarjontaa ja -vinkkejä, alennetut lippujen hinnat, ilmaiset käyntikerrat (mm. uimahalli) - OSKOssa käytössä vapaaoppilaspaikat taloudellisin/sosiaalisin perustein - Järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille - Mielekäs ja edullinen/maksuton tekeminen vapaa-ajalla: esim. koko perheen harrastukset. Huomioidaan myös toimintarajoitteiset lapset. - Tarjotaan maksuttomat tilat lasten/nuorten ohjatun toiminnan järjestämiseen - Liikuntapaikkojen ja ilmaisen välinelainauksen kehittäminen sekä käytettyjen harrastusvälineiden kierrättämistoiminnan koordinointi - Tarjotaan lapsille ja nuorille maksuttomia harrastusmahdollisuuksia koulupäivän jälkeen (Suomen harrastamisen -malli) - Kehitetään pienten koululaisten maksutonta kesäaikaista arkipäivisin tapahtuvaa vapaa-ajan toimintaa yhdessä 3.sektorin kanssa - Vähävaraisilla nuorilla mahdollisuus saada itsenäistymistipendi - Soten kautta mahdollista saada tukea vähävaraisen lapsen/nuoren harrastamiseen (Unicefin ”Unelmista totta” -hanke) - Talousneuvola toiminnan vakiinnuttaminen - Johdonmukainen ja jatkuva elintapakasvatus varhaiskasvatuksessa ja asioiden aktiivinen puheeksi otto vanhempien kanssa: ravinto, lepo, liikunta, ruutuaika ja suun terveydenhuolto 	<p>elämänlaatu palvelut kasvatus- ja opetuspalvelut</p>	<p>toimintamalli käytössä: kyllä</p> <p>vapaaoppilaspaikkojen määrä: 2 kpl</p> <p>kohdennetut liikkumisryhmät 3-4kpl/v maksuttomien ryhmien, tapahtumien, retkien määrä 10 kpl/v.</p> <p>maksuttomat tilat käytössä: kyllä</p> <p>Suomen harrastamisen mallin ryhmien ja osallistujien määrä/v n 15 kerhoa syys- ja kevät lukukaudella, osallistujia ka 110/vko. kesätoimintaa järjestetty: kyllä, mm päiväleiri/urheilukerho, rantauimakoulut, osallistujia n 200.</p> <p>itsenäistymistipendien määrä 5/2022</p> <p>talousneuvolan asiakasmäärä kokoontumiskertoja 17/2022</p>

<p>Edistetään lähiympäristön kehittämistä esteettömäksi ja turvalliseksi sekä liikkumiseen ja osallisuuteen kannustavaksi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnassa on asetettu kestävyystavoitteita kestävästä liikkumisesta, Hinku-ohjelman toteuttaminen - Esteettömät ja turvalliset saattoliikennepaikat kaupungin palveluissa - Esteettömyysuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen - Kävelyn ja pyöräilyn kehittämissuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen - Lähivirkistysalueiden kehittämishankkeen toteutus - Ulkoilu ja retkeilyreittien kehittämishankkeen toteutus - Retkeilymatkailun digitaaliset palvelukonseptit -hankkeen toteutus - Yhteistyön kehittäminen 3. sektorin kanssa (mm. hiihtoladut, retkiluisteluradat, avantouintipaikat) 	<p>tekniset palvelut kaikki palvelukeskukset</p>	<p>Hinku-ohjelman tavoitteiden toteutuminen, etenee vuosittain</p> <p>esteettömyysuunnitelman toimenpiteiden toteutuminen, etenee vuosittain</p> <p>Lähivirkistysalueiden kehittämishanke valmistui syksyllä 2022, reitti ja ulkoilureittien osalta kehitystyö jatkuu 2023, mukana kävely ja pyöräilyreitit ja uudet taukopaikat.</p> <p>kävelyn ja pyöräilyn kehittämissuunnitelman ja hankkeiden tavoitteiden toteutuminen, etenee vuosittain. Uusi kävelyn ja pyöräilyn kehittämissuunnitelma tehdään v. 2023–2024</p>
<p>Vähennetään päihdeongelmia</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mallinnetaan moniammatillinen ehkäisevän päihdetyön toimintamalli ja laaditaan ennaltaehkäisevän päihdetyön vuosikello - Nuorten Kampuksen toiminnan jatkuva ja systemaattinen kehittäminen; vuoden 2022 teemana selvempi minäkuva, joka ohjaa kaikkea toimintaa - Lisätään päihdeettömyyteen ja savuttomuuteen liittyvää viestintää ja asennekasvatusta (mm. yleinen tiedotus paikallislehdessä/some-kanavilla, teema-päivät / luennot kouluissa, kampanjat, vanhempainillat, valtakunnallisten teemaviikkojen hyödyntäminen toiminnassa, työntekijöiden jalkautuminen nuorten keskuuteen, päihdeettömät tilaisuudet) 	<p>hyvinvointikoordinaattori ennaltaehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö kasvatus- ja opetuspalvelut</p>	<p>ennaltaehkäisevän päihdetyön toimintamalli tehty: ei (suunnitelma tehty lasten ja nuorten osalta)</p> <p>ennaltaehkäisevän päihdetyön vuosikello tehty lasten ja nuorten osalta</p> <p>kouluterveyskyselyn tulokset:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tupakointi päivittäin 9,9 % (8. ja 9.lk) 0 % (1. ja 2.lukio) - nuuskan käyttö päivittäin 9,3 % (8. ja 9. lk), 3,8 % (1. ja 2. lukio) - alkoholin käyttö; tosi humalassa väh. 1 krt/kk 16,9 % (8. ja 9.lk), 13,9 (1. ja 2.lukio) - kokeillut huumeita ainakin kerran 13 % (8. ja 9.lk), 7,8 % (1. ja 2 lukio)

	<ul style="list-style-type: none"> - Mahdollistetaan vertaisryhmätoiminta järjestämällä toiminnalle ilmaiset kokoontumistilat ja Oriveden seudun A-killan päivätoiminnan tukeminen 		<p>NuPa toiminta päiheteetöntä ja työtä tehdään kaiken perusnuorisotyön ohessa, 2-3 ept teemallista tapahtumaa 2022.</p> <p>A-killalla ilmaiset tilat ja toimintaa tuetaan perintövaroin (mm. ilmaiset uimahallikäynnit)</p>
<p>Turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Huolehditaan kaupungin yleisten puistojen ja alueiden siisteydestä ja esteettömyydestä - Kaupungin viihtyisyyden lisääminen mm. viheristutuksin, ympäristötaiteen ja valaistuksien avulla - Puututaan järjestelmällisesti ilkivaltaan - Huolehditaan siitä, että katujen sekä kävely- ja pyöräteiden kunnossapito ja valaistus on riittävä kaikkina vuodenaikoina - Tempaukset ja tiedottaminen (mm. 112 päivä, alkusammutuskoulutus, NouHätä! -kampanja, Lapset pelastavat henkiä -koulutus, poliisipäivä) 	<p>tekniset palvelut</p> <p>kasvatus- ja opetuspalvelut, hyvinvointiryhmä</p>	<p>asiakaspalaute onnettomuuksien määrä; ks. luku 3.</p> <p>Valotaideteokset tapahtumien yhteydessä 2kpl ilkivaltailmoitusta 2–3 ilmoitusta liikuntapaikoilta, lähinnä töhrimistä</p>
<p>Turvallinen liikenneympäristö ja onnettomuuksien vähentäminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Monialainen liikkuminen ja liikenneturvallisuus -työryhmän toiminnan kehittäminen, työryhmän toimintaa koordinoi ulkopuolinen asiantuntija - Liikenneturvallisuussuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen -Mopoilukulttuurin kehittäminen entistä turvallisemmaksi -Nuorten moottorikerhon toiminnan kehittäminen/tukeminen - Tilaisuudet, koulutukset ja tiedotus yhdessä muiden toimijoiden kanssa: <ul style="list-style-type: none"> - Suojatie-kampanjoiden toteutus koulujen aloituspäivänä - Koulutukset ja tietoiskut eri henkilöstöryhmille à liikennekasvatukseen liittyvä perustyö kuntoon eri yksiköissä - Eri ikäryhmille (lapset, nuoret, työikäiset, ikäihmiset jne.) suunnatut teemaviikot, tapahtumat, kampanjat ja tilaisuudet Liikenneturvallisuusviestintä kuntalaisille, työntekijöille ja päättäjille - Kaupungin liikenneturvallisuussivujen päivitys - Liikenneympäristön turvallisuusparannukset 	<p>työryhmä</p> <p>tekniset palvelut</p> <p>kasvatus- ja opetuspalvelut, hyvinvointiryhmä, henkilöstöhallinto</p> <p>tekniset palvelut</p>	<p>työryhmä kokoontunut 2–3 krt/vuodessa</p> <p>liikenneturvallisuussuunnitelman toimenpiteiden toteutuminen, toteutuu vuosittain</p> <p>nuorten moottorikerho järjestetty kerhotoimintana</p> <p>liikenneturvallisuussivut päivitetty: kyllä</p>

VAIKUTTAVAT PALVELUT			
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi
Parannetaan palveluiden saatavuutta, saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta	<ul style="list-style-type: none"> - Kaupungilla on tarjolla digitaalista lähitukea (mm. Mukanetti ry) - Monitoimijainen elintapaohjauksen palvelupolku on rakennettu ikäryhmittäin / elintapaohjauksen palvelutarjotin eri ikäisille - Kaupunki on mukana alueellisen kulttuurihyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämisessä - Tiedotetaan palveluista monikanavaisesti ja kehitetään asiointipistettä - Sisäisen joukkoliikenteen ja kutsuliikenteen turvaaminen ja kehittäminen käytön mukaan - Kunnassa on voimassa oleva yhdenvertaisuussuunnitelma 	kansalaisopisto, hyvinvointikoordinaattori, hyvinvointiryhmä	<p>digitaalista tukea tarjolla: kyllä palvelupolku/tarjotin tehty: kyllä</p> <p>alueellisen kulttuurihyvinvoinnin palvelutarjottimen teossa mukana oleminen: kyllä</p> <p>yhdenvertaisuussuunnitelma tehty: ei</p>
Otetaan käyttöön vaikuttavat menetelmät ja toimintamallit	<ul style="list-style-type: none"> - Lasten palveluissa henkilöstöä on täydennyskoulutettu Neuvokas perhe-toimintamallin käyttöön - Ruokakasvatukseen kehittämiseen ja arviointiin hyödynnetään Nykytila.fi -itsearviointityökalua - Mieli.fi - Hyvän mielen kunta -tarkistuslista toteutuu - Voimaa vanhuuteen toimintamalli käytössä - Kaupungin talousarviossa määritelty mittarit tai tunnusluvut, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista - Kunnassa on kehitetty kulttuuriresepti- ja kulttuurilähetekäytäntöjä ja otettu ne käyttöön 	kasvatus- ja opetuspalvelut ateriapalvelut hyvinvointikoordinaattori liikuntapalvelut talous- ja hallintopalvelut kulttuuripalvelut	<p>koulutus järjestetty: ei</p> <p>itsearviointityökalu käytössä: ei</p> <p>tarkastuslista käytössä: ei toimintamalli käytössä: kyllä talousarviossa mittarit/tunnusluvut: kyllä</p> <p>kulttuuriresepti tms. käytössä: ei</p>
Kehitetään asiakaspalauttejärjestelmien/asiakaskokemuksen tulosten hyödyntämistä	<ul style="list-style-type: none"> - Kaupungin palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja - Digitaaliset palautteenantokanavat ovat käytössä ja niistä tiedotetaan kuntalaisia - Asiakaskyselyitä tehdään säännöllisesti ja palaute huomioidaan palvelun kehittämisessä 	kaikki palvelukeskukset	<p>asukasraadit/foorumit käytössä: ei</p> <p>digitaaliset palautteenantokanavat käytössä: kyllä</p> <p>asiakaskyselyitä tehty Liikuntapalvelut toteuttivat syksyllä 2022 olosuhdekyselyn, liikuntakysely vuorossa keväällä 2023. Työllisyyden kuntakokeilussa kerätään jatkuvaa / säännöllistä asiakaspalautetta</p>

